

KUTATÁSI BESZÁMOLÓ

MAYER PÉTER

SIMÓNIDÉS PERZSA HÁBORÚS ELÉGIÁI EGY ÉVTIZED KUTATÁSÁNAK TÜKRÉBEN*

SIGISMUNDO RITOÓK
MAGISTRO CARO SEPTUAGENARIO

1992-ben Simónidés (Kr. e. 6–5. sz.) elégiáinak újabb töredékei váltak ismertté, amelyek a 480–479-es perzsa hadjárat két jelentős összecsapásának, az Artemisionnál és Plataiánál megvívott csatáknak állítottak emléket. Írásomban — P. Parsons és M. L. West szövegkiadásai alapján, továbbá az „editiones principes” óta ismertté vált szövegjavaslatok figyelembevételével — ismertetem a nemzetközi szakirodalomban élénk érdeklődést kiváltó verstöredékek szövegét, és kutatási beszámoló formájában számbaveszem a költemények — mindenekelőtt a Plataia-elégia — rendeltetésével, megszületésük idejével, előadásuk körülményeivel és értelmezésükkel kapcsolatosan megfogalmazott kérdéseket és válaszokat.

1992-ben Peter Parsons közzétett 47 oxyrhynchus-i papirusztöredéket (P. Oxy. 3965), amelyeket valamivel korábban Edgar Lobel gyűjtött össze és kezdett feldolgozni egy későbbi kiadáshoz.¹ Az előke-rült szövegrészletek két esetben átfedést mutattak Simónidés korábbiól már ismert elégia-töredékeivel (11 W¹ = 16 W²; 8 W¹ = 20 W²), ami mindjárt fel is fedte a szerző kilétét, további egyezések már ismert, ám addig „adespota”-ként számon tartott elégikus fragmentumokkal (P. Oxy. 2327, fr. 3–4; 6; 27 col. I), ráadásul egy további töredék-csoportot azonosítottak Simónidés műveiként.²

A két elégia-gyűjtemény maradványainak (P. Oxy. 2327 és 3965) összehasonlítása önmagában is fontos tanulsággal szolgált a simónidési életmű utóéletével kapcsolatban. A két szövegcsoporthoz közöti egyezések viszonylag nagy száma ugyanis — különös tekintettel arra, hogy a két tekercsnek nagyjából mindössze 10–10 százaléka maradt fenn — felvetette egy anthológia lehetőségét (ez megmagyarázhatná, hogy miért találkozunk bizonyos versekkel mindkét gyűjteményben), a kéziratban szereplő szövegkritikai megjegyzések alapján valószínűbb azonban, hogy az alexandriai Simónidés-kiadás elégia-kötetének (vagy

* Köszönetemet fejezem ki *Ritoók Zsigmond* akadémikusnak és *Farkas Zoltánnak* a kézirat figyelmes átolvasásáért és értékes megjegyzéseikért. Jelen tanulmány az OTKA (T32795; F25578) támogatásával készült.

¹ A töredékeket lényegében egyszerre adták közre *P. J. Parsons* (The Oxyrhynchus Papyri, vol. LIX 1992, 4–50), és *M. L. West* (Iambi et elegi Graeci, vol. II² [1992], 114–135). A másolót írásmódja alapján a Kr. u. 2. századra keltezték. Nagyrészt vagy teljes egészében az ő kezétől eredeztethetők a szövegben szereplő írás- és hangsúlyjelek, valamint a szöveg fölé írt javítások és olvasatok egy része is. Szövegkritikai megjegyzéseket egy további másoló is fűzött a szöveghez, továbbá néhány oldaljegyzetet, amelyek Apión és Nikanór filológusok olvasatait is közlik. A kézirat betűméreteiben és szóközjeinél tapasztalható következetlenség egyébként a szokásosnál is bizonytalanabbá tette a szöveg helyreállítását (Parsons 1992, 5).

² A költő symposion-elégiáinak egy most megismert töredéke egyébként pontot tett egy régi vita végére is. Kiderült, hogy Simónidés talán legismertebb, a homérosi lombhasonlatot feldolgozó és eleddig kétes szerzőségű elégia-részlete (8 W¹ = 20 W²) valóban nem az amorgosi Sémonidés műve.

ezek egyikének) maradványai kerültek elő. Az a tény, hogy rögtön két példány is fennmaradt belőle, talán arra utal, hogy a költői életmű ezen — általunk ma is alig ismert — része különösen is kedvelt lehetett a császárkori Egyiptom s talán az egész korabeli világ irodalmi közönségének körében.

A két frissen azonosított töredék-csoport — több rövidebb sympotikus költeményrészlet mellett — két, viszonylag terjedelmes elégia maradványait is magában foglalja, amelyek a perzsa háborúk jelentős ütközeteit, az Artemision-foknál lezajlott tengeri, ill. a Plataiánál megvívott szárazföldi csatát dolgozták fel elégikus történelmi elbeszélés formájában. Már maga a tény, hogy e költeményekből nyolc többé-kevésbé értelmezhető részletet sikerült rekonstruálni, s hogy a leghosszabb ilyen részlet önmagában is 45 sort tesz ki, érthetővé teszi a leletek iránt előkerülésük óta megnyilvánult érdeklődést. 1992 előtt nemigen volt lehetőségünk képet alkotni Simónidés életművéről — még kevésbé elégiaköltészetéről —, s erről a számok is világosan beszélnek. Melikus verseinek többszáz ismert részletéből alig tucatnyinak a hosszúsága haladja meg a 2–3 sort, a neki tulajdonított epigrammák sokaságából mindössze kettő eredetisége fogadható el kellő bizonyossággal (Megistias-sírfelirat [Hdt. 7,228,3], ill. CEG 270; vö. *Epigrammata Graeca*, ed. Page, praef. V), elégiáiról pedig — a már említett, eddig kétes szerzőségű töredék (8 W¹) mellett — egyetlen hatsoros részlet (6 W¹) alapján alkothattunk halvány fogalmat. Érthető hát, hogy az új leletek előkerülését a simónidési elégiaköltészet olyanféle újjászületéseként értékelték, mint amelyet Stésichoros esetében az 1967-es töredékek (P. Oxy. XXXII) vagy Archilochos esetében a kölni papirusz (P. Col. inv. 7511) felbukkanása jelentett.

Hogy Simónidés elégiákban is megörökítette a perzsa háborúk emlékét, az Suda némileg talányos közléséből eddig is tudható volt: *γέγραπται αὐτῷ Δωρίδι διαλέκτῳ ἡ Καμβύσου καὶ Δαρείου βασιλεία καὶ Ξέρξου ναυμαχία καὶ ἡ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ναυμαχία, δι' ἐλεγγείας· ἡ δ' ἐν Σαλαμῖνι μελικῶς.*³ Más forrásokból eddig is tudomásunk volt egy lírai mértékű Artemision-költeményről (PMG 533), egy ismeretlen metrumú Salamis-versről (Vita Pind. Ambros. 1,2,21 Drachmann; Plut. Them. 15,4), valamint egy ezidáig kérdéses műfajú distichonos költeményről (epigramma? elégia?), amely a plataiai csatáról szólt (Plut. De Herod. Malign. 42,872d). Ami a perzsa háborúk többi nagy csatáját illeti, Simónidés lírai költeményben állított emléket Thermopylai (PMG 531), egy elégiában (vagy epigrammában) pedig Marathón hősi halottainak (Vita Aisch. 8 = TGF III 33).⁴ Az oxyrhynchosi papiruszok e tekintetben is világosabbá tették a képet, hiszen egyrészt igazolták egy hosszabb Plataia-elégia létezését, másrészt bizonyították ugyanazon eseményt megörökítő, ám különböző műfajú Simónidés-költemények (egy Artemision-elégia, ill. -kardal) meglétét is. Ha a költő a Salamis-verseknél is hasonlóképpen járt el, úgy a későbbiekben nincs kizárva az elégia mellett egy ugyanilyen témájú kardal előkerülése sem.

Az Artemision-elégia

A költeményt ma is alig ismerjük. Bizonyosan a műből származó antik idézetek hiányában eddig két Apollónios-scholionra voltunk utalva, amelyek szerint Simónidés valahol említést tesz Skiathos szigetéről (schol. Ap. Rhod. 1,583—584a = 1 W²),⁵ valamint az Erechtheus-lány Oreithyiaéről és annak Boreásztól született fiairól, Zétésről és Kalaisról (schol. Ap. Rhod. 1,211—215c; l. 3 W²). Utóbbi közlés fontos tanulsággal szolgált a perzsa háborúról szóló hagyomány Kr. e. 5. századi kikristályosodásának folyamatát és Simónidés ebben játszott szerepét illetően. Hérodotos is hírt ad ugyanis arról az athéni *logos*-ról, mely

³ West (1992) e helyütt — Bergk nyomán (PLG4 III 423) — szövegromlásra gyanakodott, és a következő képpen kísérelte meg rekonstruálni Suda forrását: *γέγραφε δὲ Δωρίδι διαλέκτῳ, κατὰ τὴν Καμβύσου καὶ Δαρείου βασιλείαν, καὶ κατὰ τὴν Ξέρξου τὰς ναυμαχίας τὴν τε ἐπ' Ἀρτεμισίῳ δι' ἐλεγγείας τὴν τε ἐν Σαλαμῖνι μελικῶς.*

⁴ A műfaj kérdéséhez l. Boedeker 1995, 223 (kül. 20. láb.).

⁵ Skiathost Hérodotos többször is említi az Artemisionnál zajló események kapcsán, l. 7,176; 179; 183.

szerint az athéniaiak az Artemisionnál zajló hadműveletek kritikus pillanatában Boreast hívták segítségül a barbárok hajóinak elpusztítására. Egy jóslat értelmében az athénieknek tulajdon apósukhoz kellett fordulniuk támogatásért, akit azok az Erechtheus-lányt Attikából elrabló majd feleségül vevő Boreásban ismertek fel, s akinek végül a perzsa flottát megtépázó viharért hálából szentélyt is állítottak az Iliissznál (Hdt. 7,189). Ha Simónidész majd fél évszázaddal a történetíró előtt és nem sokkal az események után már beépítette elbeszélésébe e szóbeli hagyományt, úgy a költőnek — Hérodotos esetleges forrásaként — fontos szerepet tulajdoníthatunk a történelmi emlékezet megőrzésében s talán alakításában is (vö. West 1993, 3). A scholiasta által megőrzött információ hitelességére pedig a P. Oxy. 3965, fr. 20 szövege immár bizonyítékkal is szolgált.

Az új leletek három rövid töredékkel gazdagították ismereteinket; ezek közül kettő (P. Oxy. 3965, fr. 13 = 2 W² és fr. 12 = 4 W³) alig értelmezhető, a harmadik (ibid. fr. 20 = 3 W²) azonban már megsejtet valamit a költemény stílusából és hangvételeiből, még ha felépítését illetően sajnos továbbra is bizonytalanságban hagy bennünket*.

· · · · ·]ρ[
· · · · ·]νεριων[
· · · · ·]ν· ἀνδρ· [·
· · · · · ἀθανάτων] ἰότητι· τ[
5 Ζήτην καὶ Κάλαι[ν
· · · · ·]σέλθε[]χ[
· · · · ·]ε ἐξ ἐρέβειος κ[
· · · · ·]ε δῶρο[ν
· · · · ·]εων δ[
10 ἐλ]αφοισι θ[οοῖς ἴσα
· · · · ·]μητ' ἡῦ[κόμοιο] κόρ[ης
· · · · · ὦριναν δὲ θάλ]ασσαν ὑ[πὸ] τ[ρ]υγός· ἄ][ν δὲ γέροντα
· · · · · ἦγειραν, ταμίην ἀγ]λαόφημον ἄλ·[
· · · · · εἶπε δὲ θεοπί[ζ]ων· τίνα δὴ [τ]ηλ·[ωπ]·[ὸν ἀκούω
15 δοῦπον ἄθ' ὑσμίνης] ὧτε χ[ροῖζόμ]ενον[
· · · · ·]·[

5 Parsons. — 12 θάλ]ασσαν ὑ[πὸ] τ[ρ]υγός Parsons. — egyéb kiegészítések: West.

Fordítása kiegészítésekkel: (4) ... a halhatatlanok akaratából ... (5) Zétést és Kalaist ... (10) ... gyors szarvasokhoz hasonlóan (11) ... a széphajú lány ... (12—15, West erősen hipotetikus rekonstrukciójában:) felkavarták a tenger fenekét, úgyhogy még az Öreget is felébresztették, a sós habok nagyhírű urát. Az pedig ilyen jóslatra nyitotta száját: „miféle messzeható zúgást hallok, mely hadizaj módjára üti meg fülem?”...

Az 5. sor]ΚΑΛΑ· [szótöredékét már Parsons (1992, 18, 41) Óreithyia egyik fiának nevével azonosította,⁶ s a Boreadák említéséből kiindulva azután West (1992; 1993, 3) a 10. sor szavait e szélstenek száguldására, a 11. sor maradványait pedig anyjukra, Óreithyára vonatkoztatta. Szemben a 14—15. sorok teljességgel bizonytalan (s még szerzőjük által is bevallottan „barokkos”, l. West 1993, 4) kiegészítéseivel, a

* Az itt közölt szövegváltozatok Parsons (1992) és West (1992) kiadásain alapulnak, de az időközben megjelent rekonstrukciókat is figyelembe veszik. A bizonytalan olvasatú betűket a szokásos pontozás helyett — tipográfiai okokból — aláhúzás jelöli.

⁶ Az olvasatot majdnem bizonyossá teszi a második A után a papiruszon található felső vonás, amely egy I-t vagy Y-t jelző diaeresisre (tehát a megelőző A-val diftongust nem alkotó magánhangzóra) utal (Parsons 1992, 18).

rekonstrukció annyiban meggyőző, hogy a 12. sorban valami valóban felkavarni látszik a tengert, a következő sorban pedig minden bizonnyal a Tengeri Öreggel találkozunk, akit — mint ezt az accusativus mutatja — láthatólag szintén nem hagy érintetlenül a kitörő vihar. A 14. sor τίνα szavának ékezte egyértelművé teszi kérdőszó mivoltát, és kézenfekvő a lehetőség, hogy az *oratio recta* valóban a Tengeri Öreg szájából hangzik el.

Már-már humoros hatást kelt, ahogyan Simónidész visszajára fordítja a tenger homéroszi ἀτρώγετος jelzőjét (amely az antik etimológiai magyarázatok egy része szerint éppen annak feneketlenségére, vagyis aljzat nélkülségére utal; l. LfgrE s. v., Y. Gerhard), és a τριῆς θαλάσσης költői képét alkotja meg belőle (West 1993, 3). Nem tudni, hogy Archilochos derűs hangulatú szavai (ἄγρει δ' οἶνον ἐρυθρὸν ἀπὸ τρυγός, 4 W) hatottak-e Simónidészre — a mondatfelépítés hasonlósága mindenesetre szembetűnő —, az aljzatáig felkavart tenger képében rejlő túlzás és az álmából felzavart Öreg mitológiai figurája szokatlan játékoságot kölcsönöz az egyébként drámai történelmi jelenetnek. Az ilyenfajta könnyedség — amennyire ezt az ismert töredékek alapján megítélhetjük — idegen a Plataia-elégia hangvételétől, s ez talán a két költemény eltérő rendeltetésére, ill. az előadói alkalom különbözőségére vezethető vissza. Hogy az Artemision-elégia ünnepi költemény volt-e, s ha igen, milyen alkalommal hangzott el először, az az idevágó adatok hiánya és a szöveg töredékessége miatt ma még nem eldönthető.

Ugyancsak tanulságot hordozhat a költemény, s talán általában a klasszikus elbeszélő költészet típusjegyeit illetően is, hogy a szélistenek éppen meginduló rohama közepette, tehát az eseménymenet egy meghatározó pillanatában, egy jóssal találkozunk. A jóslat mint kompozíciós elem ugyanis szintén előfordul a Plataia-elégia egyik most megismert töredékében (3965 fr. 21 = 14 W²; l. alább), s ez önmagában is felveti a — ma még megválaszolhatatlan — kérdést, hogy a korabeli elbeszélő költészet népszerű kellékével vagy egy kifejezetten Simónidészre jellemző motívummal van-e dolgunk (vö. Rutherford 1996, 185). Annyit azonban biztonsággal megállapíthatunk, hogy amennyiben az Artemision-elégia jóslata strukturális szerepét tekintve is párja volt a Plataia-költemény hasonló jelenetének, vagyis benne a konkrét helyzetre vonatkozó útmutatás egy távlatokat mutató történelmi vízióvá szélesedett ki, az fontos kapcsolódási pontot jelent a simónidészi elbeszélő elégia, valamint a megelőző és a későbbi időszakok (elsősorban homéroszi és apollóniosi, ill. vergiliusi és lucanuszi) epikája között.⁷

Az a gondolat, hogy a görögök isteneik kézzelfogható közelségében és támogatásával vívják harcukat a barbárok ellen, ismét csak hamisítatlan epikus alapállásról, s egyben az Artemision- és a Plataia-elégia szoros gondolati rokonságáról árulkodik. Utóbbiban az istenek mellé a mítosz hősei is felsorakoznak a görög ügy védnökeiként s egyben a jelen harcosságainak hős-elődeiként. Mítosz és kortörténet ilyen egybeolvadása — mint majd látni fogjuk — e költészet egyik alapvető üzenetével hozható összefüggésbe.

A Plataia-elégia

10 P. Oxy. 3965 fr. 22

..... (.) πατὴρ προπάτωρ τε
 (.) . θῶνιν αἰ
 μελεῖων ὑπὲρ ἡμιτέρων
 5 κούρης εἶν' ἀλῆς ἀγλαόφην[με παῖ
 (.) ἡσι]

10 hic locavit W. — 2,4,5 suppl. W. 3 M]ηθῶνιν, -θων ἦν? W. 5 η sscr. a

⁷ Az epikus jóslatok poetológiai aspektusához, költő és próféta szerep-azonosságának kérdéséhez l. D. C. Feeney: *The Gods in Epic*, Oxford 1991, 286.

11 P. Oxy. 2327 fr. 5 + 6 + 27 col. I + 3965 fr. 1 + 2

πα[. .]σ . [
 ἢ πίτυν ἐν βήσ[σαις
 ὑλοτόμοι τάμ[νωσι
 πολλὸν δ' ἤρως[
 5]ος λαόν[
 Πατρ]όκλου σ . [
 ἐδ]άμασσαν ἐ . [
 ἀλλ' ὑπ' Ἀπόλλ]ωνος χειρὶ [
]σεουσαπ . [. (.)]στ[
 10 Πρ]ιάμου παισὶ χ[αριζ]ομ[εν
 Ἀλεξά]νδροιο κακόφρ[ονος], ὥς . . . [
] . θείης ἄρμα καθεύλε δίκ[ης].
 τοὶ δὲ πόλι]ν πέρσαντες αὐοιδίμον [οἴκαδ' ἴ]κοντο
]ωων ἀγέμαχοι Δαναοί[
 15] ἀθά]νατον κέχυται κλέος ἀν[δρὸς] ἔκητι
 ὅς παρ' ἰοπ]λοκάμων δέξατο Πιερίδ[ων
 πᾶσαν ἀλ]ηθείην, καὶ ἐπώνυμον ὀπ[λοτέρ]οισιν
 ποιήσ' ἡμ]ιθέων ὠκύμορον γενεή[ν].
 ἀλλὰ σὺ μὲ]ν νῦν χαῖρε, θεᾶς ἐρικυ[δέος] υἱέ
 20] κούρης εἰν]αλίου Νηρέος· αὐτὰρ ἐγώ[
 κικλῆ]ισκω] σ' ἐπίκουρον ἐμοί, π[ολυνών]μ[ε] Μοῦσα,
 εἴ περ γ' ἀν]θρώπων εὐχομένω]ν μέλει·
 ἔντυνο]ν καὶ τόνδ[ε] μελ]ίφρονα κ[όσμον] ἀο]ιδῆς
 ἡμετ]έρης, ἵνα τις [μνή]σεται υ[
 25 ἀνδρῶ]ν, οἱ Σπάρτ[η]] δούλιον ἦμ]αρ
] ἄμυν[]] ὦ[
 οὐδ' ἄρ]ε]τῆς ἐλάθ[οντο]] ν ουρανομ[ήκ]ης,
 καὶ κλέος ἀ]νθρώπων [ἔσσει]ται ἀθάνατο <ν> .
 οἱ μὲν ἄρ' Εὐ]ρώπην κα[ὶ]] ἄστυ λιπόντ[ες]
 30] Ζηνὸς παισὶ σὺν ἵπποδάμοις
 Τυνδαρίδα]ς ἦρως καὶ εὐρυβίηι Μενελάω[ι
] πατ]ρώης ἡγεμόνες π[ό]λεος,
] Κλεο]μβ[ρ]ότου ἑξ[α]γ' ἄριστ[ος]
] αἴγ . Πausανίης.
 35] . καὶ ἐπικλέα ἔργα Κορίν[θ]ου
] Τανταλίδεω Πέλοπος
] Ν]ῖσου πόλιν, ἐνθά περ ὦ[λλοι
] φῶλα περικτιόνων
] σσι πεποιθότες, οἱ δὲ συν[
 40] ἐ]ρ[ατ]ὸν πεδῖον
] Παν]δίωνος ἐξε[λάσα]ντες
] μάν]τιος ἀντιθέων[
]] . ' δαμάσαντ[ι]
]] . ι εἰδομεν[
 45] ὠ]νυμον α . [

P. Oxy. 2327 fr. 5 ex ima columna (=1—4) hic locavit W. — 1 πατ[σέ] σ.[...σὺ δ' ἦριτες, ὥς ὅτε
 πεύκην e.g. W. 2 ἐν βήσ[σαις] οὔρεος (Lobel) οἰοπόλου e.g. W. 3 δαμ[δ sscr. τ τάμ[νωσι W. 4 ὦ sscr. η (i.e.

ηρησ[] 5 ἡ μέγα πένθος λαὸν ἐπέλλαβε· πολλὰ δ' ἐτίμων e.g. W. ἡ μέγα δὴ ποτ' ἄχος λαὸν [λάβε Pavese. ἡ λάβε πένθος λαόν· [ἔπειτα δὲ τύμβον ἔχευαν Sbardella 6 σα[vel σλ[vel σχ[καὶ μετὰ Πατρ]όκλου σ' ἄ[γγει κρύψαν ἐνί e.g. W. 7 δ[vel φ[οὐ δὴ τίς σ' ἐδ]άμασσαν ἐφ[ημέριος βροτὸς αὐτός W. 8 suppl. W. [τυπαῖς ἐδάμης vel [δαμείς ἔπεσες W. [δαμείς ἔθανες Pavese (cf. CEG 572,5) 10 παισὶ σ sscr. δ 2327 (i.e. παιδί) — χ[αριζ]ομ[εν- Pars. χ[αριζ]όμ[ενος (scil. Apollo) Luppe 9—10 Παλλὰς δ' ἐγγυ]ς ἐοῦσα πε[ρικλ]εῖς ἄ[στ]υ καθεῖλεν, / σὺν δ' Ἥρη, Πρ]ιάμου παισὶ χ[αλεπ]τόμ[εναι W. Παλλὰς δ' ἐγγυ]ς ἐοῦσ' ἀπε[τείσατο Ἑ]κτ[ο]ρα δῖον / ἐγγχεῖ σφ. Πρ]ιάμου παισὶ χ[αλεπ]τόμ[ενη Sbardella 11 εἶνεκ' Ἀλεξάνδροιο Pars., W. ἀλλά γ' vel αὐτὰρ Ἀλεξά]νδ. Luppe. οἰστῶ Ἀλ. Merkelbach (ap. Capra—Curti, ZPE 1995) — ὥς τὸν [ἀλιτ]ρόν e.g. W. ὥς τ[ε]ί[ν]οι ὕβριν Luppe. ὥστε κ[αὶ] ἄλλους (sequi. Τρώων ε]ῦθ[είης] Sbardella 12 τοῦτους ε]ῦθ[είης] Luppe. τοὺς μὲν ἀρ' ε]ῦθ. Pavese. ἀλλὰ χρόνω]ι θείης W. — α]ρ sscr. περ 2327 (i.e. τέρμα), ἄρμα 3965 14 Τρ]ώων vel φέρτατοι ἥρ]ώων Pars. 15 ἀθά]νατον Lobel. οἷσιν ἐπ' ἀθά]ν. W. τοῖσιν ἐπ' ἀθά]ν. Luppe — ἀν[δρ]ος] Pars. 16—17 suppl. Pars. W. 17 γῆρυν θείην? W. — ὀπ[λοτέρ]οισιν Hutchinson (ap. Pars.) 18 ἡμι]θέων Lobel. ποίησ' vel ἦνυσεν ἡμι]θέων W. — γενεή]ν W. γενεά]ν Pars. 19 init. suppl. Pars. μὲν] νυν Luppe — fin. suppl. Lobel 20 suppl. Lobel 21 suppl. e.g. Pars. 22 marg. περ (= lectio Apionis et Nicanoris) 2327, in lacuna περι habuisse videntur 2327 et 3965 — suppl. W. (cf. Emped. 31B 131) 23—26 suppl. Pars., W. 23 vel δα]ίφρονα W. 24 [μνή]σετ' ἐ]ν ὀπιγόνους vel ἐσσομένους Pars. [μνή]σεται ὕ]στερον αὖ e.g. W. 25-26 Σπάρτ[η] τε καὶ Ἑλλάδ]ι δούλιον ἡμ]αρ / ἐσχον] ἀμυνόμενοι μὴ τιν' ἰδεῖν φανερ]ῶς (cf. Sim. epigr. 16,1 et 20a P.=CEG 2) e.g. W. 27 οὐδ' ἀρε]τή]ς ἐλάθ[οντο, φάτις δ' ἔχε]ν οὐρανομ[ή]κης Pars. (ἔχε]ν W. οὐρανομ[ή]κης Rutherford). κλέος δ' ἦ]ν οὐρανομ. Pavese (cf. epigr. anon. 113,3 P.) 28 marg. ἀν[τι τοῦ] ἐν ἀνθρώπ]οις 2327 — suppl. W. καὶ φάτις ἀ]νθρώπων [ἐσσε]ται ἀθάνατο<ς> Pavese (cf. Pind. O. 1,28—) 29 οἱ μὲν ἄρ' Εὐ]ρ. W. Εὐ]ρώταν κα[ὶ Σπάρ]της Lobel. κα[ὶ εὐκ]λεῖς Fowler, prob. Ll.-J. 30 ἐξέλασαν] vel ἐξῆλθον] (Fowler) ὥρμησαν] (W.) e.g. Pars. 31 suppl. W. ἀγνοτάτο]ις vel σὺν τ' ἄλλο]ις Pars. 32 ἐσθλοὶ e.g. W. 33 suppl. W. — τοὺς δ' υἱὸς θείοιο Κλεο] W. 34 [α]χ[ε] [α]π[ι] W. — ῥήματ' ἀριστεύων ἐργ]α τε e.g. Pars. — η sscr. α 35 αἶψα δ' ἴκοντ' Ἰσθμ]ῳ e.g. W. 36 νῆσον δ' ἐξέλειπον] e.g. Pars. ἔνθα πύλαι νήσου] e.g. W. (cf. Bacch. 1,13—) 37 καὶ Μέγαρ' ἀρχαίην e.g. W. — ἐνθαπερ ὄλλοι / ἦντησαν μαχίμων] e.g. Pars. 39 θεῶν τεράε]σσι W. σύν[οπλο]ι e.g. Pars. σὺν [αὐτοῖς W. ap. Pars. συν[όντες Lehnus (ap. Aloni) 40 ἦλθον Ἑλευσίνος] ατον π. Pars. ἴκον Ἑλευσίνος γῆς ἐ]ρατὸν π. W. ἦλθον Ἑλευσίνος ῥίμφ' ἐ]ρατὸν πεδῖον Pavese 41 suppl. Pars. — Μηδείους γαίης e.g. W. 42] . πο[ς ἀντι]θέου[dub. Pars. μάν]τιος ἀντιθέου[W. — init. Ἰαμίδεω τέχναις e.g. W.

12 Oxy. 2327 fr. 30 + 18

] . [
]δερ . [
]τεκ . []ντα[
] . [

13 Ib. fr. 27 col. II

.]θεα[
]ρεμ[
]πτο[
]ετερη[
 5]κουφ[
]πτολε[μ
 τα . [.]αρα[
 ὄφρ' ἀπὸ μὲν Μήδ[ων
 καὶ Περσῶν, Δώρου δ[ε
 10 παισὶ καὶ Ἑρακλέω]ς [
 οἱ] δ' ἐπεὶ ἐς πεδῖον [
 εἰ]σωποὶ δ' ἔφ[α]νευ[
]ρεστε[.]ον[

6 μενε]πτολε[μ- Gent.—Prato 8 λαὸν ἅπαντ' ἐλάσαι e.g. W. 11 οἱ] Lobel — [Βοιωτίων εὐρὺ κατ-
ἤλθον e.g. W. (cf. Sim. epigr. 16 P.) 12 ἔφ[α]νεν Peek, W. 13 ἔξ[ι]οντ[ο] W.

14 P. Oxy. 3965 fr. 21

. . . [.]...[.]....[
. .]αδον βαλλομε[v
. λ]έγω ποισαμον λα[
. .]ρψαι πρωτα β[ι]η[
5 δεινὸν ἀμαι]μάκετόν τε κακ[όν·
. . μνή]μην ἥ[ματα πάντ[α μένειν.
. ἐξ ᾽Α]σί[η]ς ἐλάσει, νεύσαντο[ς
. .]ην συμμα[χ]ήην φυλέω[v
. .] νου γὰρ [ὅ κ]ριπτίδα τ[
10 . .]επα[.....(.)]ορίην β[
. .]υδε[.]ει ποτεφ[
.]πολω[
.]ωσι[
.]
15]λυων[
.]χεκ[
.]w[

2 ὁμαῖον βαλλομένῳ σακέων dub. W. (cf. Hom. II. 12.339) 3 λέγω vel προλέγω W. — λαοῖς ἐθέλουσιν e.g. W. 4 ἦ[sscr. α — β[ι]η[σάμενοι dub. Pars. — ὅτι πέρην μά[ρ]ωαι πρώτα β[ι]η[σάμενοις e.g. W. 5 ἄμαι[μάκετον Pars. 5—6 δεινὸν ἄμαι[μάκετόν τε κακ]όν· μῖνονσι δ' ἔσσεσθαι νίκην, ἥς μνήμην ἡματα πάντ[α] μενεῖν. W. — [α μένιν Pavese 7—8 ἦ σφε καὶ ἐξ ἐν Μήδους ἐξ 'Α]σί[νης] ἐλάσει, νεύσαντο[ς] Ἀθήνη/ Ζηνός, *Ἀρης κατ'ἡν συμπα[χ]λὴν φυλόων e.g. W. 8 ἦν sscr. α — φι sscr. τε (i.e. τελέων) 9 fin. ταυῦνσει e.g. W. 10 ἐπά[λ]ον εὐπ[ο]ρίην β[ι]τόεν e.g. W. 16 *Ἐ[γκε]ρατιδ-? (cf. fr. 22.9) W.

15 Plut. de Herod. malign. 42 p. 872d

ἀλλὰ Κορινθίους γε καὶ τάξιν ἣν <ἐχοντες> ἐμάχοντο τοῖς βαρβάροις καὶ τέλος ἥλικον ὑπῆρξεν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ Πλαταιᾶσιν ἀγῶνος ἔξεσσι Σιμωνίδου πυθέσθαι γράφωντος ἐν τούτοις:

μέσσοις δ' οἱ τ' Ἐφύρην πολυπίδακα ναιετάοντες,
παντοίης ἀρετῆς ἴδριες ἐν πολέμῳ,
οἱ τε πόλιν Γλαύκοιο Κορίνθιον ἄστρῳ νέμοντες,

1 μέσσοι Turnebus

16 Plut. pergens + P. Oxy. 3965 fr. 5

 \tilde{O}

κάλλιστον μάρτυν ἔθεντο πόνων,
 χρυσοῦ τιμήντος ἐν αἰθέρι· καὶ σφιν ἀέξει
 αὐτῶν δ' εὐρεῖαν κληδόνα καὶ πατέρων
] πολυ[

ταῦτα γὰρ οὐ χορὸν ἐν Κορίνθῳ διδάσκων, οὐδ' ἄσμα ποιῶν εἰς τὴν πόλιν, ἄλλως δὲ τὰς πράξεις ἐκείνας ἐλεγείᾳ γράφων ἱστορήκεν.

17 P. Oxy. 3965 fr. 19

	Δημητ[	ο[ύ]κ ἴ[σχε]
	χ[ρ]ῆμα δ[	ἀλλ' ἐπε[
	φῆ δὲ δυ[	15 ησαι[
	ἄγρετο σε[	φρικωθ[
05	δηρὸν [	σπευδον[
	τοὺς α[	ἐν λεκτ[
	ρύσιον [	ξείνου δ[
	καί μ[	20 ἐρχομε[
	και μ[	φηδε . [
10	δα . . [	χρ[
	θηευμη[	.] . φ[
	η[.]εου α[	ἀλλ[

11 θεῦ vel θεῦμ' W. 12 ἡ[λ.]εοῦ dub. Pars. 14 vel επ[15 ἡσαι[ρ dub. Pars. ἦς πα[? W. 16 φρικωθ[εἰς vel sim. Pars. 19 vel α[22 sscr. κ[(i.e. χρ[ημ- sscr. κ[τ(ημ-) ?)

18 Ib. fr. 10

	.	]ει[
	.	] ἐλπίδ[
	.	] ντισ[
	.	]μαχη[
5	.	]λων καλο[
	.	] οὐδεμε[
	.	] . ἐκυδα[iv

A jelentősebb papirusztörödékek fordítása (bizonyos alapvető kiegészítésekkel):

10 W²

(2) atyád és nagyatyád... (4) énekemről (gondjaimról?)... (5) ó tengeri lány hírneves fia...

11 W²

(1-3) eltalált téged, te pedig földre zuhantál, miként a fenyő, melyet favágók vágta ki a... völgyekben...

(4) sokat könyörögtek...

(5—6) ... gyász szállta meg a népet... hamvoidat Patroklosszal közös edényben temették el. (7—8)

Mert nem volt halandó, aki egymagában legyűrt volna téged, hanem Apollón kezétől leigázva hulltál el (10—12) ... kedvében járva Priamos fiainak... ám leigázta őket a hajlíthatatlan Igazság hadiszekere, hogy megtorolja a hitványlelkű Alexandros gögjét. (13—14) A dalba kívánczó várost felperzselve hazatértek a ... hősök, a harcban élenjáró Danaosok, (15—18) s halhatatlan hírnév jutott osztályrészükül ama férfiú jóvoltából, aki az ibolyafürtű Pierisektől vette a tiszta igazságot, és nevezetessé tette a később születettek előtt a félistenek gyorsvégetű nemzedékét.

(19—22) Üdvöz légy hát, nagynevű istennőnek, a tengerben lakozó Néreus lányának fia, én pedig téged hívlak segítőtársamul, sokféle néven tisztelt Múza, ha valóban gondod van a hozzád folyamodó emberekre. (23—26) Te adj díszet (rendet?) mostani méz-lelkű énekembe is, hogy ezután mindenki emlékezzen azokra a férfiakra, akik elhárították Spártától és Hellastól a szolgaság napját... (27—28) nem feledkeztek meg az erényről, égisz ható szóbeszéd kapott róluk szárnyra, s halhatatlan lesz ezeknek az embereknek a hírneve. (29—34) Ők voltak azok, akik odahagyván az Eurótast és Spárta városát útnak

indultak Zeus lovat-igázó gyermekeivel, Tyndaros hérós fiaival együtt, és a szélteben uralt Menelaossal: a haza derék vezéreivel. Ők, akiket Kleombrotos fia vezetett harcba, a ... kiváló Pausaniés. (35—40) ... elérték ... Korinthos nevezetes földjét, ahol a Tantalos-fi Pelops szigetének kapui vannak, majd ... Nisos városát, ahol ... a többi ... szomszéd nép sarjai jöttek elébük ... engedvén az istenek jósjeleinek. A fegyvertársak ezután Eleusis gyönyörűsége mezejére érkeztek, (41—42) hogy kiűzzék a médet Pandión földjéről... az isteni jó, Iamidés művészetével...

13 W²

(8—12) ... hogy a médek és a perzsák összes seregét megfutamítsa, Dóros és Héraklés fiainak pedig... Miután pedig megérkeztek a széles boiót mezőre, és láthatóvá váltak...

14 W²

(2) „... fegyver-ütötte pajzsok zaját... (3—6) ... (előre) megmondom a népnek... hogy rettenetes és elháríthatatlan baj éri azokat, akik a folyó túlsó partját előbb akarják elérni, a maradékat viszont győzelem várja, melynek emléke örökké fennmarad. Ázsiából kiűzi majd a médeket... — erre bölintott rá Zeus... —, mert kedveli az új szövetséget...”

Az újonnan megismert töredékek az Artemision-elégiához hasonlóan a költeménynek csupán kisebbik részével ismertettek meg bennünket. Különösen is értékessé teszi ugyanakkor a leleteket, hogy egy viszonylag hosszú egybefüggő részlet is előkerült (11 W²), éspedig feltehetően a vers elejéről. Nem csupán a jelentősebb mennyiségű szöveg révén ismerhetjük meg tehát jobban a költeményt, hanem a — strukturális szempontból kulcsfontosságú — bevezetés birtokában fogalmat alkothatunk az egész elégia felépítéséről is.

A vers ismereteink szerint egy Achilleus-himnusszal kezdődött (10—11,20 W²). A költő ezt követően búcsút vesz a hőstől, és a Múzsát hívja segítségül (vv. 20—28 W²), ami egyben rövid átvezetésként szolgál a plataiai csatáról szóló hosszabb narratív részhez (11,28—18 W²).⁸

Az elégia méretét illetően csak találgathatunk. Tény, hogy mindkét papirusztekercs (P. Oxy. 2327 és 3965) rajta kívül legalább egy hosszabb elbeszélő (Artemision-elégia), valamint számos ismeretlen terjedelmű sympotikus költeményt tartalmazott. Tekintettel egyfelől egy antik könyv átlagméretére (1000—2000 sor), másfelől a költemény prooemiumának önmagában is mintegy 40 sornyi hosszúságára, valószínű, hogy a költemény hosszúsága meghaladta a 100 sort, felső terjedelmi határt azonban célszerűbb nem megjelölnünk (Parsons 1992, 6; West 1993, 4).

A költemény magyarázóit kezdettől fogva nagy figyelmet szentelnek a költői alkalom (ún. *Sitz im Leben*) rekonstrukciójának, az elégia megszületésének idejére és előadásának körülményeire vonatkozó kérdések megválaszolásának. Ez a Plataia-elégia esetében különösen is fontos feladat, ami nem csupán a vers üzenetét teheti hozzáférhetőbbé, de a költeménnyel kapcsolatos műfaji kérdések tisztázása révén hozzásegíthet a korai görög elégia jobb megismeréséhez is.

M. L. West (1993, 5) szerint a Plataia-elégia symposion-közönséghez szólt, álláspontja azonban, amelyet ő maga nem indokolt meg, egyhangú elutasításra talált. Általánosan elfogadottá az a nézet vált, hogy a vers alkalmi költemény, amely valamelyik ünnepen hangzott el, s ennek alamasztására több nyomos érv fogalmazódott meg.

⁸ Elhangzottak találgatások az elégia elveszett részeit illetően is. Elképzelhető például, hogy az elégiát *sphragis* zárta, miként Timotheos salamisi ütközetet elbeszélő *Persai* c. nomosát (Rutherford 1996, 174). Szintén kérdéses, hogy Plataián kívül megörökített-e más történelmi eseményt is a költemény. E tekintetben mindenekelőtt az egyidejűleg lezajlott, Mykalé melletti tengeri ütközet jöhetne szóba (bár alighanem csupán egy rövid versvégi utalás formájában; Parsons 1992, 33; Rutherford 1996, 174). Pavese — az elégiáról közölt interpretációjával összhangban — a dórok Thermopylai-i hőstettének elbeszélését is elképzelhetőnek tartja az Achilleus-részt megelőzően (1995, 24), ez a lehetőség azonban — különösen a terjedelmes prooemium előzményeként — strukturális szempontból valószínűtlennek tűnik.

1. Simónidés *prótos heuretés*-e volt az epinikion műfajának, lírájának jelentős része ünnepi költészet. Perzsa háborúval kapcsolatos kardalait, az Artemision- (533 PMG) és Thermopylai-költeményt (531 PMG) hagyományosan ugyancsak valamilyen ünnephez kötötték (Wilamowitz 1913, 206–208, I. Molyneux 1992, 159–161), sőt egy antik forrás szerint állítólagos Marathón-elégiája is ilyen keretek között hangzott el (Vita Aischyli 8; I. 4. láb.). Meg kell jegyeznünk ugyanakkor, hogy a kardal és a korai elégia jellemző előadói alkalmakat tekintve teljesen eltérnek egymástól, s az utóbb említett — bár éppen a vers műfajának tekintetében vitatott — forrás az egyetlen, amely egy Simónidés-elégia ünnepi előadásáról tudósít.

2. Egy másik megközelítés szerint a költemény előadását műfaji megfontolások alapján is egy nyilvános, közösségi alkalomhoz kell kötnünk. E. L. Bowie 1986-ban, tehát még a töredékek közzététele előtt írt nagyhatású tanulmányában önálló kategóriaként különítette el az elbeszélő történelmi elégiát, amely az elégia valamennyi más típusától eltérően nem symposionra, hanem egyszeri, ünnepi előadásra íródott volna. Bowie az akkor még egyedül (és csupán címéből) ismert Salamis-elégiát is ezen alműfajhoz sorolta, A. Aloni (1994, 12) és D. Boedeker (1995, 218) pedig immár az ő eredményeire (is) hivatkozva érvelt a frissen megismert Artemision- és Plataia-költemények nyilvános előadása mellett.

Bowie túlzó formalizmusával szemben joggal fogalmazódtak meg bizonyos kritikák, amelyek mindekenélőtt a történelmi elégia ‘tisztá’ mivoltát, a szigorú al-műfaji elkülönítés jogosságát kérdőjelezték meg. Aloni (1997, 13–4) szerint az ún. történelmi mellett a gyász-elégia is nyilvános elégikus műfajnak számított (ugyanígy már West 1974, 13), s hogy a történelmi téma ebben is előfordulhatott, arra éppen a Plataia-elégia szolgálta bizonyossággal.⁹ Még távolabbi álláspontot foglalt el Bowie-hoz képest West (1974, 14–21) és W. Rösler (1990), akik több történelmi vonatkozású elégia-töredékre (pl. Mimn. 9; 14 W; Tyrt. 2; 4; 5 W) hivatkozva azt hangsúlyozzák, hogy a kollektív emlékezet fenntartása jól illik a symposion alkalmához, s a történelmi témának helye lehetett különböző hosszúságú és jellegű, nyilvánvalóan lakomákra szánt elégiákban is. E kifogások joggal vetik fel a kérdést, beszélhetünk-e egyáltalán — legalábbis a klasszikus kor előtt — „történelmi” elégiáról és a rá jellemző előadási formáról, ezért a Plataia-elégia előadásának körülményeit műfaji alapon rekonstruálni mai ismereteink mellett nem tűnik járható útnak.

3. Már az *editor princeps* Parsons (1992, 32) is felfigyelt arra az erős tartalmi és formai hasonlóságra, amely a Plataia-elégia és a kétségtelenül nyilvánosan előadott epikus költészeti formák között figyelhető meg, s ez természetesen hozzájárult ahhoz, hogy előadásukat is hasonlóan képzeljék el. Az Achilleushoz és a Múzsához¹⁰ szóló prooemium a költeményt felépítése révén valóságos mini-eposszá teszi: benne himnusz, Múza-invokáció és elbeszélő rész egymásutánja pontosan megfelel a rapsódos eposz-előadásában prooemiumként felhangzó epikus himnusz, ill. a Múza-invokációval kezdődő epikus elbeszélés egységének.¹¹ A homérosi himnuszok isteni tetteket elbeszélő *pars epica*-ira Simónidésnél Achilleus hősi halálának és temetésének leírása rímelt (s ezt megelőzően talán még Trója alatti hőstetteinek felidézése is). Szintén epikus konvenciókat követ az Achilleus-himnuszban szereplő költői programnyilatkozat: az eposzi elbeszélésben hagyományosan háttérbe szoruló költői én a homérosi himnuszokban

⁹ Az olasz kutató egyébként megkérdőjelezi az egyszeri előadás lehetőségét is (vö. Bowie 1986, 35), és e költemények — köztük a Plataia-elégia — symposion keretében történő részleges, egy-egy epizódra kiterjedő újra-előadásával is számol a szöveghagyományozás folyamatában (Aloni 1994, 12–13; ugyanígy Boedeker 1995, 222, aki elképzelhetőnek tartja teljes költemények sympotikus újra-előadását is).

¹⁰ Mimnermos ugyancsak történelmi tárgyú *Smyrneis*-ét egyébként forrásaink szerint szintén Múza-invokáció vezette be (Paus. 9,29,4; vö. West 1993, 5).

¹¹ Simónidés epikus mintakövetését szóhasználat is igazolja: már Parsons (1992, 32) felhívta a figyelmet arra, hogy a *χαῖρε... αὐτὰρ ἐγώ* (11,19–20 W2) a homérosi himnuszokból jól ismert átvezető formulát alkotnak (l. pl. H. H. Apoll. 545-6), amely a himnusz végén az azt követő elbeszélés felvezetésére szolgált. A Simónidés-prooemium himnikus jellegével kapcsolatos kérdéseket részletesen tárgyalja D. Obbink (1996); az epikus és lírai prooemium funkciójához és sajátosságaihoz l. A. Aloni: Proemi e funzione proemiale nella poesia greca arcaica, in: *Lirica greca e latina*, Ann. Ist. Orient. Napoli 12, 1990 (1992), 99–130.

ugyanígy kerül gyakorta előtérbe, éspedig legtöbbször éppen a költői hivatásról szóló reflexiók formájában (l. pl. H. H. Apoll. 166—179).

E sokatmondó egyezések kétségtelenné teszik, hogy Simónidész tudatosan visszanyúl a korai epika (himnusz és hőseposz) tartalmi és formai hagyományaihoz. Elképzelhető, hogy ez a költemény előadásának körülményeiről, egy ünnepi alkalomról is tanúskodik, véleményem szerint azonban nem kell feltétlenül erre gondolnunk. A költő a mű felépítésével, himnikus bevezetés és történelmi elbeszélés *formai* egységével talán ugyanazt akarta kifejezni, mint amit költészetének *üzenetéről* mond: a jelen hőseinek megéneklésével a homérosi költészetet kívánja új életre keltetni (vö. 11,15—18 és 23—25 W²).

4. A legnyomósabb érv, amely a Plataia-elégia ünnepi bemutatása mellett elhangzott, az elégia hosszúságával kapcsolatos. Egy sokszáz, netán több mint ezer soros költemény előadása — mindenekelőtt a ráfordított idő miatt — valóban nehezen képzelhető el egy symposion keretei között (vö. Bowie 1986, 33; Aloni 1994, 12). Az általunk ismert leghosszabb, feltehetően symposionra szánt elégia (Solón *Salamis*-a, 1—3 W) állítólag éppen 100 sort tett ki; mint láttuk, Parsons és West becslései szerint a Plataia-elégia hossza is legalább ennyire tehető. Valószínű tehát, hogy Simónidész költeménye hosszabb volt, mint az eddig ismert sympotikus elégikák, elbizonytalanító viszont, hogy a költemény tényleges terjedelmét megközelítőleg sem tudjuk megbecsülni, hogy a hagyományozás sajátosságai miatt nincsenek kielégítő ismereteink a korai elégikák hosszúságáról, s hogy ugyancsak kérdéses, számolhatunk-e — legalábbis a koraklasszikus időszaktól kezdve — hivatásos előadóművészek symposion-előadásával, akiknek nagyobb valószínűséggel tulajdoníthatnánk hosszabb elégikák elénekklését, mint a laikus *sympoté*seknek.

Valamennyi érvet figyelembe véve tehát megalapozottnak tűnik a feltételezés, mely szerint Simónidész Plataia-elégiáját valamilyen ünnepi alkalomra és nem symposionra szánta, a jelenlegi forráshelyzetben azonban helyesebbnek tűnik nem kizárnunk az utóbbi lehetőséget sem.

Hogy milyen alkalommal és milyen közönség előtt hangozhatott el először Simónidész költeménye, s hogy hivatalos megbízás szülte-e, avagy versenydarabnak készült, csupán akkor megválaszolható kérdések, ha egyszersmind számot vetünk a vers sokat vitatott sajátosságával: Spárta-, ill. dór-központúságával.

Az elégia általunk ismert szövegében Spárta és a dór városok kétségtelenül kiemelkedő szerepben tűnnek fel. Az elbeszélés a spártai harcosok elindulásával kezdődik Pausanias vezérlete alatt, akiket a város mítikus hősai és istenei kísérnek (11,30—34 W²).¹² A vonuló sereg elhalad a dór Korinthos mellett (v. 35), majd az ugyancsak dór Megarához ér el, ahol csatlakoznak hozzá a környék városainak csapatai (vv. 37—38). Az ellenséges és görög haderők seregszemléjénél egyedül „Héraklés és Dóros fiai”-val találkozunk (13,8—10 W²), a csata kilátásait feltáró jósolat pedig a spártaiak jósa, Teisamenos szájából hangzik el (14 W²). Simónidész verse himnikus hangvételben állít emléket a korinthisiak helytállásának (15—16 W²), s még Homéros görögjei is olyan néven jelennek meg („Danaoi”-ként a szokásosabb „Achaiói” helyett; 11,14 W²), amely Homéros után alapvetően a Peloponnésos lakóit — mindenekelőtt az argosiakat — jelentette (vö. Pind. Pyth. 4,48; Paus. 7,1,7). Bár a 40. sorban említett „gyönyörűséges mező” alighanem Eleusisra utal, ahol Hérodotos szerint (9,19) a Salamisról átkelt athéniek csatlakoztak a jórészt dórokból álló görög haderőhöz,¹³ az athéniek szerepe azonban nehezen kihámozható az itt különösen is töredékes szövegből. Ha a Πανδίωνος ἐξε[λάσα]ντες kifejezések Pandión hős város, vagyis Athén¹⁴ lakóinak tengeri átkelésére és csatlakozására vonatkoznak (Parsons 1992, 37; Boedeker 1995,

¹² Nem (vagy nem csupán) költői képről van itt szó: a Dioskurosok — képmások formájában (?) — valóban a spártai hadsereg mindenkori kísérői voltak (Hdt. 5,75,2). Hérodotos szerint egyébként Démaratos és Kleomenész konfliktusától kezdve csak egy király és egy Tyndarida állt a had élén, Simónidésnél mégis mindkét ikerrel találkozunk (l. Parsons 1992, 35).

¹³ A történelmi hagyomány e ponton nem egybehangzó: az athéniek csatlakozásának helyét Diodóros (11,29,1—2) az Isthmosra helyezi, Plutarchos (Arist. 11) pedig magába Boiótiába.

¹⁴ A „Pandión városa” kifejezést Schachter (1998, 27—8) Megarára, tehát egy további dór városra érti. Mint rámutat, Pandión hőst Megara is sajátjaként tartotta számon, a város említése pedig a Plataiát megelőzően itt lezajlott perzsa—görög előcsatározásokkal állhat összefüggésben (l. Hdt. 9,14—5; Paus. 1,40,2).

219; Bearzot 1997, 73), az nem csupán újabb egyezést jelentene a hêrodotosi leírással, hanem annak bizonyítékát is, hogy az elégia elismerte Athén hozzájárulását a győzelemhez. Valószínűbb azonban, hogy Simónidész itt a perzsa betolakodókat Athénből kiűző dórokról beszél (l. West kiegészítését),¹⁵ vagyis nem hangoztatja az athéniek szerepét saját városuk felszabadításában. Nyitott kérdés marad, hogy a költemény elvesztett részeiben beszélt-e — s ha igen, miként — az athéni haderőről és annak érdemeiről.

A simónidészi ábrázolás hitelességének megítéléséhez mindenekelőtt pontosan ismernünk kellene a történelmi valóságot a csatát illetően és a korabeli közvélekedést a különböző városok, mindenekelőtt Spárta és Athén abban játszott szerepéről. Alapvető problémát jelent e tekintetben, hogy Hêrodotos több mint fél évszázaddal az események után írásba foglalt műve nem éppen elfogulatlan Athén iránt, a későbbi történetírók (Ephoros, az őt kivonatoló Diodóros, valamint Plutarchos) pedig jelentős részben az ő anyagát veszik át, még ha bizonyos módosításokkal is. Hêrodotosnál Athén jelentős szerepet játszik a plataiai győzelem kivívásában, miközben a görög fővezér, a spártai Pausanias alakja viszonylag háttérbe szorul az események során. A győzelem évtizedéből származó költői megnyilatkozások azonban merőben más képet festenek a történetekről. Pindaros 474-ben előadott ódájában (Pyth. 1) úgy beszél Plataiáról, mint amelynek megéneklése magától értetődően vívhatná ki Spárta háláját (ahogyan — teszi hozzá még — Salamis megőrkítése Athénét; vv. 75–78), Aischylos pedig 472-ben színre vitt darabjában az athéni közönség előtt (!) „dór dárda” érdemének mondja a nagy szárazföldi győzelmet (Pers. 817). Mindenekelőtt az athéni tragikus szavai alapján bizonyosra vehető, hogy Spárta teljesítménye a győzelem megszerzésében nem csupán messze kimagaslott valamennyi résztvevő városéhoz képest, hanem — legalábbis néhány évvel az ütközet után — a görög közvélemény el is ismerte ezt. Ennek fényében a dórok abszolút túlsúlya a költemény ma ismert töredékeiben önmagában nem lehet érv az ábrázolás hitelessége ellen.

Elsősorban ezen az alapon állítja D. Boedeker, hogy a költemény ábrázolása tényszerű és elfogulatlan (Boedeker 1995, 220. 224–5; hasonlóan Bearzot 1997, 73), s bizonyítékként idézi Plutarchos megállapítását, mely szerint a költemény — amelyet a császárkori szerző feltehetően még teljes egészében ismert — nem dicsérő ének, hanem hiteles tudósítás (Plut. De Herod. malign. 872d). Az amerikai kutató ebből következően vegyes görög közönséggel számol az elégia címzettjeként, a vers előadását pedig költői verseny keretében képzei el.¹⁶

A kutatók többségének nézete szerint viszont Simónidész elégiája megkülönböztetett figyelemmel tünteti ki Spártát, s talán általában a dór városokat, ami leginkább egy hivatalos¹⁷ spártai megbízással magyarázható (Parsons 1992, 6; Aloni 1994, 20–21; Pavese 1995, 25; Barchiesi 1995, 31; Rutherford 1996, 176; Schachter 1998, 29).¹⁸ Ezt — az említett dór vonatkozású motívumok mellett — valóban igazolni látszik a költő program-nyilatkozata, mely szerint olyan férfiakat kíván megénekelni, akik „Spártától (és Hellastól?)” (Σπάρτῃ τε καὶ Ἑλλάδι(?), 11,25 W³) háraitották el a szolgaság napját. Vitatott ugyan,

¹⁵ Az ἐξέλαω ige intranszítív jelentésben nemigen vonatkoztatható egy tengeri átkelésre (vö. Rutherford. 1996, 184).

¹⁶ Boedeker a „megbízás vagy verseny” sokat vitatott kérdésében (vö. 18. lábj.) Bowie álláspontjához csatlakozik, aki szerint a történelmi elégiák versenydarabok voltak (Bowie 1986, 33). Véleménye szerint ugyancsak a költői verseny feltételezése mellett szól, hogy tudunk Simónidész versenyre szánt lírai dalairól, hogy a temetési ünnepnek — amelyhez a Plataia-elégiát is alighanem szoros szálak fűzik — bevett tartozékai voltak a különféle agónok (Meuli 1968, idézi Boedeker 1995, 224; l. pl. Hésiodos győzelmét Amphidamas temetésén, Hés. op. 654–7), legfőképpen pedig, hogy a már említett Aischylos-életrajz Simónidész és az athéni tragédiaköltő történelmi vonatkozású elégiaversenyéről tudósít (Boedeker 1995, 223).

¹⁷ Egyes vélemények szerint a megbízó Pausanias is lehetett (Aloni 1994, 21; Schachter 1998, 29–30; vö. 11,34 W³), ez azonban nem okvetlenül változtat a megbízás hivatalos jellegén.

¹⁸ A költő motivációjának kérdését (vö. 16. lábj.) elsőként Aloni elemezte, aki — B. Gentili (1985/88) véleményére hivatkozva — hangsúlyozta a megbízás gyakorlatának általános mivoltát az archaikus és klasszikus kor ünnepi költészetében (Aloni 1994, 19). Simónidész egyébként nevezetes volt — nyilvánvalóan egyéni felkérésre költött — epinikionjairól, s a különböző városok tiszteletére írt perzsa háborús epigrammái is jórészt valamilyen hivatalos megkeresés eredményei lehettek (Boedeker 1995, 224).

hogy milyen következtetés vonható le ebből az előadói alkalomra vonatkozóan, a megbízás ténye nézetem szerint önmagában is spártai vagy dór közönséget, ill. alkalmat (ünnepet, szertartást) valószínűsít.

Az „elfogulatlanság vagy részrehajlás” kérdéséről valamelyest elválasztva — bár attól nem teljesen függetlenül — kell feltennünk a kérdést, mennyiben tekinthetjük a Plataia-elégiát egy pánhellén vagy éppen azzal ellentétes politikai propaganda-szándék megnyilvánulásának. Aloni kifejezetten pánhellén szellemiségűnek tartja a költeményt, amely spártai felkérésre született ugyan, ám egy közös görög ünnep alkalmával hangzott el (1994, 19; vö. Barchiesi 1995, 37; Bearzot 1997, 73).¹⁹ Az álláspont annyiban elfogadható, hogy a költő megbízatásából fakadó „fókuszált” látásmódja elméletileg valóban nem zárja ki a görög egység és összetartozás gondolatának megfogalmazását, ilyen pánhellén gondolatra azonban a szöveg ma ismert része nem szolgál bizonyítékkal. Ugyanez mondható el a Plataia-elégia állítólagos polemikus jellegét illetően (l. alább Bearzot 1997; Schachter 1998).

Az elégia előadásának konkrét alkalmára vonatkozóan számos javaslat hangzott el. Helyszínként szóba került Spárta,²⁰ ill. Lakónia (Pavese [1995, 24] egy halotti ünnep, Rutherford [1996, 174] és Sbardella [2000, 5] egy Achilleus-ünnep lehetőségét említi), Thermopylai (Pavese i. h.), továbbá olyan pánhellén jelentőségű helyszínek, mint Delphoi (Rutherford 1996, 175, kritikáját l. Schachter 1998, 26) vagy Aigina (mint Achilleus nagyapjának, Aiakosnak a hazája; Rutherford 1996, 174). Egészen más úton jár Schachter, aki a költemény általa kínált interpretációjával összhangban Kisázsiaába helyezi az első előadás alkalmát (1998, 29). Szerinte maga az alkalom és a konkrét helyszín — tekintettel a költeményt nyitó himnikus invokációra — egy Achilleus-ünnep lehetett, éspedig éppen annál az Achilleionnál, amelyet a hős Patroklosszal közös tróai sírhantja közelében emeltek.

A többségi álláspont szerint azonban inkább Plataiában és a győztes városok görögségéből verbuválódott közönség előtt kell elképzelnünk a költemény előadását. Az ütközetet követő ünnepi alkalmak közül tudomásunk van a Zeus Eleutherios-oltár felállításáról (Plut. Arist. 20), a lakedaimóniak és az athéniek győzelmi oszlopainak felállításáról (Plut. i. h.), valamint az elesettek monumentális méretű sírhalmainak elkészítéséről²¹ (feltehetően a hősök eltemetésének keretében; Hdt. 9,85). A győzelem emlékének fennmaradását egy négy évenként megrendezett ünnep és egy évente visszatérő szertartás volt hivatott biztosítani: az athéni Aristeidés javaslatára megalapított Eleutheria játékok (Plut. Arist. 21),²² valamint a plataiaiak önként vállalt rendszeres halotti áldozata a csatatéren magasodó *tumuli*-nál az összes elesett harcos tiszteletére (Plut. i. h.).²³ Az Eleutheria mellett tette le a voksát az előadás legvalószínűbb alkalmaként Haslam (1993), Aloni (1994, 19) és Pavese (1995, 24; utóbbi két szerző a Zeus-ünnep első megrendezését összekapcsolja az oltár-állítással), de Parsons (1992, 6), Bearzot (1997, 75) és Boedeker (1995, 223) is lehetségesnek tart egy ilyen előadói kontextust. A gondolat ellenzői rámutattak,

¹⁹ Nehezen elképzelhetőnek tartom — szemben Aloni és Barchiesi véleményével —, hogy Spárta a maga nevében felkérhette volna Simónidést egy pánhellén alkalomra szánt, ám mindenekelőtt Spártát dicsőítő költemény megírására.

²⁰ Vö. Pind. Pyth. 1,77.

²¹ Hérodotos leírásából kiderül, hogy az egyes városok külön *tumulus* alá temették el halottaikat. A hősi halottak temetésének kérdéséhez általában l. *W. K. Pritchett: The Greek State at War*, IV, Berkeley—Los Angeles 1985, 94—259. A hagyomány egyébként Simónidésnek tulajdonítja azt a két epigrammát, amelyek nagy valószínűséggel az athéniek és a spártaiak plataiai sírdombját díszítették (vö. FGE, ed. Page, ad Sim. 8—9, 197—200).

²² Életrehívásának körülményeit és alapvető jellegét tekintve az Eleutheria nem annyira az arisztokrata temetési ünnepekkel rokonítható, mint inkább a szintén csaták emlékére alapított spártai Paroioia és Gymnopaideia ünnepekkel (Boedeker 1998, 241). Az Eleutheria Zeus Eleutherios ünnepe volt, s miként Meuli (1968, 62—3) hangsúlyozza, semmi köze nem volt a plataiai hősi halottak kultuszához (ami nyilvánvalóan nem jelenti azt, hogy ne szolgálhatott volna alkalomul egy a hősök emlékét hirdető költemény előadásához; vö. Boedeker 1995, 222).

²³ A plataiai kultusz 5. századi meglétét Thukydides is igazolja (Thuk. 3,58,4).

hogy az ünnep megtartására az 5. századból egyáltalán nincs adatunk,²⁴ ez azonban csupán nem erősíti meg, de nem is cáfolja Plutarchos értesülését a játékok 5. századi eredetéről (vö. Boedeker 1995, 222). A plataiai alkalmak közül a leginkább elfogadhatónak — mindenekelőtt a gyász gondolatának az elégiában betöltött központi szerepe miatt — a temetés ünnepélyes aktusa tűnik (l. Boedeker 1995, 223, valamint — korábbi véleményét módosítva — Aloni 1997, 24), itt azonban — ellentétben az említett két kutató álláspontjával és tekintettel a spártai felkérésre, ill. a nyughelyek elkülönítésére — helyesebb nem pánhellén alkalomra, hanem Spárta és más dór városok külön temetési ünnepére gondolnunk.²⁵

Az elégia megszületésének *terminus post quem*-jeként természetes módon elsősorban maga a plataiai ütközet időpontja (479) adódott.²⁶ Ezt az időhatárt némileg későbbre tolja ki West (1993, 9), aki a költő által emlegetett „új szövetség”-ben (14,8 W²) a 478-tól körvonalazódó délosi szövetségre tett utalást lát. Egyetértés uralkodik viszont abban a tekintetben, hogy a vers 477 után aligha íródhatott: a 478-as ciprusi és byzantionai hadjárat után Spártában perbe fogott, majd a fővezérségtől megfosztott Pausanias feltűnő dicsérete (11,34 W³) nehezen lenne elképzelhető egy spártai felkérésre írt, nyilvánosan előadott költeményben a politikus kegyvesztését követően (Boedeker 1995, 225; Pavese 1995, 24).²⁷ A symposion-előadás lehetőségét elfogadva ugyanakkor egy ennél lényegesen későbbi — mindenesetre 468/464, a költő halálának hagyományosan elfogadott időpontja előtti — keletkezés is elképzelhető.

*

Láttuk, hogy Simónidés verse elején Achilleust szólítja meg, ami a most megismert költemény talán legnagyobb formai újdonságát jelenti. Tekintettel az elégia prooemiumának himnikus jellegére, Achilleus néhány helyen kimutatható isteni kultuszára,²⁸ valamint arra a tényre, hogy a korai himnuszok kivétel nélkül valamely istenséghez szólnak, felvetődött a kérdés, vajon Simónidés nem istenként fordul-e a hőshöz. A kérdést meggyőzően válaszolta meg West, aki szerint a költő az „istennő fia” megszólítással és a hős halálának hangsúlyozott bemutatásával egyértelműen emberként láttatja Achilleust, s ugyancsak erre látszik utalni, hogy — eltérően a himnuszok gyakorlatától — semmilyen kéréssel nem fordul hozzá (1993, 5). A Plataia-költemény Achilleusa tehát ember, egy halott hős, akihez a költő mégis egy himnusszal fordul.

Az Achilleus-rész (10—11,20 W³) három alapvető állítást tartalmaz: (1.) Achilleust megölte ugyan Apollón, ám (2.) vétké miatt Paris is, Trója is elpusztult (kulcsszavak: *κακόφρων*, *δίκη*), (3.) a Tróján győztes görögöknek pedig — Homéros jóvoltából — halhatatlan hírnév (*ἀθάνατον κλέος*) jutott osztályrészül. Az elégiát valamennyi kutató e gondolatokból kiindulva kísérte meg értelmezni, és mindenekelőtt arra keresett választ, hogy mi köze van ezeknek a simónidési jelenhez, a hosszú elbeszélés tárgyát képező plataiai ütközethez. Az eddig napvilágot látott interpretációkat három kérdés összefüggésében érdemes szemügyre vennünk: milyen jelentést vagy jelentéseket hordozhat Achilleus, Trója és a versben dicsérőleg megemlégtett Pausanias alakja a költeményben?

Tény, hogy Simónidés kifejezetten megindokolja Achilleus és Trója szerepeltetését azáltal, hogy önmagát Homéros mellé állítja: miként az epikus örökké tartó hírnevet biztosított a régmúlt görög

²⁴ Étienne—Pierart és Raaflaub szerint (idézi Boedeker 1995, 217) az ünnep csupán a 4. század végéről ered, és a perzsa háborúk emlékének Nagy Sándor-kori reneszánsza hívta életre.

²⁵ Ellene szól egy esetleges plataiai pánhellén ünnepi előadásnak az a tény, hogy Hérodotos és Plutarchos a csata utáni ünnepi események ismertetése során nem tesznek említést a költeményről.

²⁶ Közvetlenül a csata utánra (tehát nagyjából 479-re) gondol Aloni (1994, 19) és Boedeker (1995, 223), míg Schachter (1998, 28—9) a Pausanias-vezette kisázsiai expedíció időpontjára, 478-ra teszi a Plataia-elégia előadását.

²⁷ A Pausanias-hadjáratról és a politikus bukásáról fő forrásaink Thuk. 1,94—95 és Diod. 11,44—46; l. még Plut. Arist. 23.

²⁸ A kérdést részletesen tárgyalja: H. Hommel: Der Gott Achilleus, SB Heidelberg. 1980 (1).

hérosai számára, ugyanígy kívánja ő is megörökíteni a jelen hőseinek emlékét. A két költő párhuzamának kidomborítása ugyanakkor nem szükségszerűen az egyetlen funkciója Achilleus és Trója említésének. Kézenfekvő a feltételezés, hogy Simónidész valamilyen kapcsolatot lát a Trójában és a Plataiában történetek között (vö. Parsons 1992, 32), s ha ez így van, úgy e költemény jelenti az első ismert irodalmi példát a trójai és a perzsa háború párhuzamba állítására (*locus classicus*: Hdt. 1,4). Achilleus prooemium-beli sajátos szerepe, istenségre emlékeztető státusza ezenfelül azt is sejteti, hogy alakja ugyancsak valamilyen önálló jelentést hordoz a versben.

Nem tulajdonít különösebb szerepet Achilleusnak a töredékeket Parsons után elsőként elemző West, aki a hősnek szóló invokációt egy éppen zajló Achilleus-ünnepel magyarázza.²⁹ Felhívja ugyanakkor a figyelmet az elégia gondolatvilágának sajátos kettősségére, amely egyfelől a homéroszi költői tudat és világlátás adaptációjában, másfelől az aischylosi történelemszemlélet bizonyos vonásainak megelőlegezésében mutatkozik meg. A Plataia-elégia szembetűnő epikus jellege szerinte különösen is üzenetértékű a jelenről szóló elbeszélésben, ahol a városok nevei (pl. ἐπικλέα ἔργα Κορίνθου, Νίσου πόλις, γῆ Πανδίωνος) mintegy hérioius díszleteket, a sereget kísérő isteni és félisteni hősök és az eseményeket fentről jótékonyan figyelő olymposiak pedig igazi homéroszi légkört teremtenek Plataia görögjei köré. Simónidész homéroszi alapállása — úgy tűnik — nem csupán az autoritás igényének, hanem egyszersmind enkomiasztikus szándékának bejelentését is jelenti: nála a jelen hősei a régmúlt hérosai mellé magasodnak fel, s ily módon méltónak mutatkoznak az ἀθάνατον κλέος-ra is. Sokatmondó az is, hogy e hősi világban a jelen eseményeinek alakulása — mint azt a Helenos gyanánt fellépő Teisamenos jóslata is mutatja — ugyanúgy a görögöket pártoló olymposiak döntéseitől és támogatásától függ, mint annak idején Trójában. Hogy a perzsák veresége — miként Trója bukása is — a vétekért járó isteni bosszú megnyilvánulása, vagyis a történelem egyben az isteni igazságszolgáltatás (δίκη) színtere is, az már Aischylos történelem-értelmezését vetíti előre (West 1993, 7. 9).

A plataiai hősök említett „homérosziaságát” kísérlik meg tovább konkretizálni D. Boedeker (1998), A. Capra és M. Curti (1995), akik Achilleus szerepeltetését — West-től eltérően — nem külső körülményekkel, hanem a Trója-motívum belső összefüggésében próbálják meg magyarázni.

Capra és Curti szerint Thetis fia nem egy himnusz címzettje, hanem alakja pusztán egy mitológiai hasonlatba, a trójai hadjárat motívumába illeszkedik.³⁰ E vállalkozás győzelmes voltát domborítja ki a hősök legjobbjaként, aki a győzelmet ugyan maga nem érte meg, halálával mégis közelebb hozta annak napját (1995, 30). Nem kevésbé fontos, hogy Simónidész Achilleus tipikus ὠκύμορος jelzőjét (amely az Ilias öt előfordulási helyéből négyszer rá vonatkozik; Lloyd-Jones 1994, 3) a ἡμίθεοι egész nemzetségére, tehát a Trója alatt harcoló görögök összességére³¹ kiterjeszti. Ez a szerzőpáros szerint Achilleust a trójai háború valamennyi — élő és halott — győztesének jelképes alakjává avatja, s ily módon a trójai hadjárat kollektív jellegét hangsúlyozza. Trója legyőzése éppen e minőségében mint közös tett lesz Simónidésnél Plataia metaforája (Capra—Curti i. h.).

Achilleus és Trója felidézésének egy másik lehetséges aspektusát mutatja be Boedeker 1998-ban megjelent tanulmányában. A szerző abból indul ki, hogy Simónidész nem csupán hangsúlyozottan

²⁹ 1993, 5. Adós marad a szerző annak megmagyarázásával, hogy miképpen érthette meg ezt az utalást az — általa symposion-költeménynek tartott — elégia mindenkori közönsége.

³⁰ Capra és Curti Pind. I. 1,33-ra hivatkozva (ahol a χαίρετ' ... ἐγὼ δὲ valóban nem himnikus kontextusban, hanem egy mitológiai példa lezárására és a költő jelenéhez, a *laudandus* dicséretéhez való visszatérésre szolgál) tagadja az Achilleus-rész himnikus jellegét, és a homéroszi himnuszok strukturális rokon-ságát.

³¹ A ἡμίθεοι kifejezés — bár jelenthet félig isteni származású hősöket is, mint amilyen Achilleus — általában a hérosok egész nemzedékét jelöli; nagy valószínűséggel így használja már Homéros is (Il. 12,23), Hésiodosnál (Op. 157—164) pedig egyértelműen ebben az általánosító értelemben fordul elő (vö. Capra—Curti 1995, 30; Boedeker 1998, 237). Sbardella egyébként a kifejezésen csakis a harcban elesett hérosokat érti; szerinte ezt igazolná a homérosi hely is, Hésiodos szóhasználatára pedig nem mérvadó a Homéroszt követő Simónidészre nézve (2000, 6, 26. láb.).

himnikus formában fordul Achilleushoz, hanem — mindenekelőtt halálának részletes leírásával — ugyanilyen erősen hangsúlyozza a hős halott mivoltát. Már Aloni (1997, 19–21) és Stehle (1996, 214) is a hősi halottakkal hozta összefüggésbe Achilleus alakját, Boedeker meglátása szerint azonban a Plataia-elégia Achilleusa nem pusztán halott harcos, hanem kultikus tiszteletet élvező hős (1998, 236). Egybeesengen látszik ezzel, hogy Achilleus egy egyedülállóan kiterjedt hős-kultusz, sőt bizonyos vidékeken — így Lakóniában — isteni tisztelet tárgya is volt,³² valamint hogy síremlékeken a Kr. e. 4. század előtt csak hőroizált halottaknak járt ki az elégiában is előforduló χαῖρε köszöntés (Sourvinou-Inwood, idézi Boedeker 1998, 236). Simónidés Boedeker szerint is hangsúlyozza Thetis fia és a többi görög hős egységét (vö. Capra—Curti i. h.), s hogy ez az egység pontosan miben állt, azt mindenekelőtt a hősök összességét jelölő ἡμίθεοι főnév és a nekik tulajdonított ἀθάνατον κλέος kifejezés világítja meg. A ἡμίθεοι szó — utal a szerző J. Strauss Clay (1996, 244–245) megfigyelésére — szinte *terminus technicus*-ként használatos a haláluk után is élő hősökre,³³ a hírnév „halhatatlan” jelzője (a szokásosabb ἄρδιον „el nem enyésző” helyett) pedig akárha magukra a hírnév birtokosaira is vonatkozna. Achilleus és Trója hősei tehát „kettős halhatatlanságban” tűnnek fel: narratív hősökként a dalban élnek tovább, kultikus hősökként vallásos tiszteletükben (Boedeker 1998, 238). A Trója-motívum mint mitológiai hasonlat ezzel új értelmet nyer: Achilleus és az acháj hősök nem csupán tetteikkel, de haláluk utáni tiszteletükkel is előfutárai Plataia hőseinek.³⁴

Boedeker nagy eredménye, hogy elsőként szolgál valóban lehetséges magyarázattal Achilleus himnikus megszólítására, még ha túlzónak tűnik is az a feltételezése, hogy Simónidés a túlélő (és hazatérő!, 11,13 W) győzteseket is vallásos tiszteletben részesülő hősökként láttatja. Achilleus mint kultuszában és hírnevében egyaránt élénken élő hős önmagában is előképe lehetett a költői jelen hősi halottainak, s így elképzelhető, hogy a költemény egyedülálló pillanatfelvétel arról a folyamatról, amelynek során a perzsa háború (köztük Plataia) halottaiból — talán nem sokkal a csatát követően — fokozatosan valóban hősök lettek.

A Plataia-elégia interpretációjánál két további vonulat is kirajzolódni látszik a kutatásban. Ezek egyike Pausanias említésében véli megtalálni a kulcsot a költemény megértéséhez.

C. O. Pavese abból a feltételezésből indul ki, hogy ha Trója ostroma mitológiai illusztrációja a perzsa háborúnak, úgy az előbbi motívumhoz szervesen kapcsolódó Achilleusnak szintén jelképeznie kell valakit a mostani háború hősei közül (1995, 20). Ez a személy nyilvánvalóan az egyedülként nevének említett görög hadvezér, Pausanias lehet. Az Achilleus—Pausanias párhuzam mibenlétére Pavese tanulmánya előtt és után is elhangzottak javaslatok: H. Lloyd-Jones (1994, 1) a kettejük — Homéros, ill. Simónidés által biztosított — hírnevében, G. Burzacchini (1995, 25) pedig egyszerűen kiválóságukban (vö. 11,33 W: ἄριστος) vél hasonlóságot felfedezni közöttük. E magyarázatok ugyanakkor nem vetnek számot azzal, hogy míg Trója hősét egy legalább 30 soros részben szólítja meg a költő, Pausaniasra csupán egyetlen distichont szán, ami valószínűtlenné teszi, hogy kettőjüket pusztán enkómiasztikus szándékkal állítaná egymás mellé. Meggyőzőbbnek tűnik ezért Pavese felvetése, aki a két hős alakjában egy közös gondolat megtestesülését látja: a bosszú gondolatát. Hérodotos a Salamis utáni események elbeszélésénél hozza azt a történetet, mely szerint a spártaiak delphoi-i jóslatra kárpótlást kértek Xerxéstől Thermopylai hőse, Leónidas haláláért, aminek „megfizetését” az nevetve a perzsa fővezérre, Mardoniosra bízta (Hdt. 8,114; vö. 9,64. 78–79). A feltehetően spártai eredetű (Sbardella 2000, 8) történet tehát Leónidas halálának megtorlásaként értelmezte az azt követő plataiai győzelmet, márpedig Trója elpusztítása — Pavese érve-

³² L. 28. láb.

³³ Vö. 30. láb.

³⁴ A hazájáért elesett harcos tiszteletére, különösen pedig a perzsa háború hősi halottainak kultuszára valóban találunk néhány utalást forrásainkban. Tudunk két Thermopylai-nál elhullt hős vallásos tiszteletéről (Paus. 3,12,9; vö. Simónidés 531 PMG), a *Marathónomachoi* Kr. e. 2. századtól kimutatható athéni kultuszáról, s Plataia hőseihez kapcsolódóan is tudomásunk van egy kultikus cselekményről: a sírhalmoknál évente bemutatott halotti áldozatról (Plut. Arist. 21).

lése szerint — ugyancsak felfogható úgy, mint az Achilleus haláláért véghezvitt bosszú, vagyis: a két hadvezér-király, Achilleus és Leónidas elvesztéséért egy-egy nagy győzelem volt a kárpótlás. Achilleus versbeli párja tehát valójában a nem is említett Leónidas, s hogy helyette mégis Pausanias alakja tűnik fel, annak magyarázatát az olasz kutató a spártai belpolitikában véli megtalálni. Leónidas halála után ugyanis annak kiskorú fia, Pleistarchos helyett Pausanias kormányzott régensként, e minőségében vezette győzelemre az egyesült görög sereget is Plataiánál (Hdt. 9,10), másképpen: ő állt bosszút a perzsákon Pleistarchos nevében Leónidasért (Pavese 1995, 23).

Pavese értelmezését elfogadja, ám két lényeges ponton módosítja L. Sbardella, aki interpretációját saját szövegrekonstrukcióval is igyekszik alátámasztani. A kutató jogos felvetése szerint kézenfekvőbb Achilleust nem áldoztatnak, hanem Patroklos megbosszulójának tekintenünk a simónidészi hasonlatban (2000, 9), ami nem csupán közvetlenebb megfeleltetést jelent közte és Pausanias között, de az eposz szövegével is meggyőzően igazolható.³⁵ Az olasz szerző rávilágít ezenkívül a hős halálának egy másik aspektusára, az önfeláldozó hősiességre is. Achilleus halála és a végső győzelem ugyanis annyiban összefüggenek egymással, hogy Trója Hektór halálával, amihez a végzet Thetis fiának pusztulását kötötte, legfőbb védelmezőjét veszítette el (vö. Hom. 18,95—96). Sbardella a fenti korrekciókkal eredményesen küszöböli ki Pavese elméletének valóban támadható pontjait, és hihetővé teszi azt a feltételezést, hogy Simónidész költeményében a bosszú motívuma (is) megjelenhetett összekötő kapocsként Trója és Plataia között.

Említést kell tennünk végül azokról a megközelítésekről, amelyek a Plataia-elégiából — többkevesebb meggyőzőerővel — politikai ihletettségű propaganda-szándékot olvasnak ki.

C. Bearzot az 1995-ös papirológiai kongresszuson elhangzott előadásában Achilleus szerepeltetésének okát elsősorban a Plataia utáni athéni — mindenekelőtt themistoklészi — politika törekvéseiben, annak egyre nyíltabb Spárta-ellenességében, ill. ebből fakadó thessál-barátságában vélte megtalálni.³⁶ Bearzot interpretációja, amely a szerinte pánhellén irányultságú versben egy hosszú távon Athén- és birodalom-párti politika megfogalmazását — miként maga fogalmaz: a jelen politikai légkör mellett a jövő kilátásait (1997, 79) — igyekszik kimutatni, két alapvető kérdést is megválaszolatlanul (ha ugyan nem megválaszolhatatlanul) hagy. Simónidész egyetlen halvány utalást sem tesz Thetis fiának thesszál mivoltára, az utalás tehát túlságosan burkoltnak tűnik ahhoz, hogy a közönség értse azt, másfelől nemigen érthető, miért éppen egy Spártát dicsérő és pánhellén célzatúnak tartott versben állna ki a költő a themistoklészi politika mellett.

Mind az elégia előadását, mind mondanivalóját tekintve egyedülálló javaslatot tett A. Schachter, aki ugyancsak a 478-as politikai helyzettel hozza összefüggésbe a vers megszületését. Több leírásban is értesülünk arról, hogy ez év tavaszán a liga felhatalmazásával, vegyes görög flotta élén Pausanias visszafoglalta Ciprus nagy részét és Byzantiont a perzsáktól, ami mintegy nyitányaként hathatott a régi álom megvalósításának, az ázsiai görögség felszabadításának.³⁷ A hadi sikerek ellenére, állítólagos önkényes magatartása miatt a kisázsiai görögök szembefordultak Pausaniasszal, és Athén flottaparancsnokát tették meg a görög hajóhad fővezérének. A spártai vezért hazahívták és perbe fogták, s mint forrásaink (Thuk. i. h., Plut. i. h.) ugyancsak nem mulasztják el megjegyezni, ettől kezdve nem állt spártai hadvezér a görög sereg élén. Schachter ezen expedíció alkalmával, éspedig a Ciprusból Byzantionba vezető tengeri út egyik lehetséges állomásánál, a sigeioni Achilleus-sírnál képzelte el az elégia előadását. A verset szerinte Pausanias rendelte meg a költőtől, amit nem csupán dicsérete támaszthat alá, hanem az a tény is, hogy mind a

³⁵ Legtisztábban az Ilias 18. énekében jut ez kifejezésre, ahol Achilleus elvesztett társáért érzett bosszúvágyával indokolja meg Thetisnek a korai halál vállalását: οὐδ' ἐμὲ θυμὸς ἄνωγε / ζῶειν οὐδ' ἄνδρεσσι μετέμμεναι, αἶ κε μὴ "Εκτωρ / πρῶτος ἐμῷ ὑπὸ δουρὶ τυπείῃ ἀπὸ θυμὸν ὀλέσῃ / Πατρόκλοιο δ' ἔλωρα (vv. 90—93).

³⁶ A kutató álláspontját elsősorban Themistoklésznek az ún. amphiktyónia-afférban mutatott szerepével (l. Plut. Them. 20), valamint a politikus és a költő állítólagos jó kapcsolatával indokolja.

³⁷ L. 27. lábj.

költeményt életre hívó alkalom, az éppen folyó kisázsiai hadjárat, mind az elbeszélés tárgyát képező plataiai győzelem elválaszthatatlan a spártai hadvezér személyétől (1998, 29). Schachter az elégia háttérben Spárta és Athén versengését látja a keleti görögség feletti hegemonia megszerzésében, magát a költeményt pedig az ezirányú spártai igény keleti görögség körében történő népszerűsítésének, egyszerűsített megindoklásának tekinti. A vers számos motívuma hozható fel e szándék szemléltetésére. Trója említése mintha Byzantionra (is) utalna: itt is, ott is egy barbárok uralma alatti város bevételéről van szó.³⁸ A költő nem csupán Plataiát, de már Tróját is dór érdemként mutatja be: a két esemény felidézése — előbbi egy hosszú elbeszélés formájában — nem más, mint a távoli és közeli múlt történetéből vett érvek arra, hogy a kisázsiai görögség egyetlen méltó vezetője Spárta lehet. A Plataia-elégia e megközelítés szerint valódi propaganda-költészet, s ebben a tekintetben — mint a szerző megjegyzi (1998, 30) — méltó párja Hérodotos elbeszélésének.

Schachter elemzése kellőképpen figyelembe veszi az elégia valamennyi lényeges tartalmi elemét (így a Spárta-központúságot, Achilleus, a trójai háború és Pausanias említését), és valóban nehezen cáfolható rekonstrukciót kínál az előadás alkalmát, valamint a vers tartalmi összefüggéseit illetően. Az egyetlen kérdőjelet a mondanivaló és a költeményt életre hívó helyzet „túlságosan” is szoros összefüggése veti fel, a vers ilyen értelmezése ugyanis kizárólag az előadás itt felvázolt körülményeivel (alkalom, időpont, helyszín, közönség) egyeztethető össze. Márpedig ha nem is zárható ki, de kérdésesnek tűnik, hogy egy — forrásaink által egyébként nem említett — rövid sígeioni megálló során idő és lehetőség egyaránt adott lett volna a költemény megrendelésére, megírására és előadására.

*

Az ellentmondó értelmezések különösen is megnehezítik annak a kérdésnek a megválaszolását, hogy milyen költészeti formát, műfajt képvisel Simónidész Plataia-elégiája. A költemény egy-egy formai vagy tartalmi jellemzője alapján a kutatók megneveztek bizonyos költői párhuzamokat, amelyek azonban más szempontból egyáltalán nem állíthatók Simónidész műve mellé. Elégikus formája és történelmi elbeszélő jellege alapján mindenekelőtt Mimnermos *Smyrnéis*-e (West 1993, 5), témaválasztását tekintve pedig a kevés számú általunk ismert győzelmi költemény (pl. Pind. Paeon 2, Timoth. Persai: 15 PMG, vö. Rutherford 1996, 176) hasonlítható a Plataia-elégiához. A versben kétségtelenül megjelenik a gyász gondolata is, az általunk ismert gyász-elégiákban ugyanakkor (vö. Eurip. Androm. 103–116; korábbi példákat l. West 1974, 16) nem találkozunk elbeszéléssel. A Plataia-elégia formai és tartalmi összetettsége révén mindenképpen egyedülálló költemény. Műfaji besorolások erőltetése és szigorú elégikus alkategóriák elkülönítése helyett egyelőre meg kell elégednünk annak megállapításával, hogy feltehetően egy gyász-elégiával van dolgunk, amely — talán a perzsa háború eleven élményéből fakadóan, talán egy új történelmi tudat kialakulásának jeleként — az esetek teteteinek történelmi jelentőségét egy igen összetett mitológiai hasonlat és egy hosszú történelmi elbeszélés segítségével világította meg.

*

A Plataia-elégia az egyetlen többé-kevésbé ismert kortörténeti tárgyú elbeszélő költemény a hellénizmust megelőző időszakból. Előkerülése nem csupán azért különösen fontos számunkra, mert a perzsa háború elementáris élményének eddig ismert legfrissebb, legközvetlenebb feldolgozását jelenti, hanem gondolatébresztő lehet a háborúról szóló történelmi hagyomány kialakulását és általában a költészet és történetírás Kr. e. 5. századi viszonyát illetően is.³⁹

³⁸ Schachter e felvetése különösen is figyelemreméltó abban a tekintetben, hogy az egyetlen olyan lehetséges megfeleltetést jelenti a trójai hadjárat és a perzsa háború között, amelynél a görög sereg a *támadó* fél. Ha valóban tudatos utalásról van itt szó, úgy a Trója-motívum mindjárt kettős vonatkozásban: a byzantioni hadjárat és a plataiai hőstett közös mitológiai előképeként szerepel.

³⁹ A perzsa háborúnak a korabeli irodalomra gyakorolt hatását legrészletesebben Kierdorf (1966) tárgyalta.

A költeménnyel foglalkozó kutatók számos egyezésre hívták fel a figyelmet a Plataiánál és Artemisionnál történt események simónidési és hérodotosi leírása között. (Nem szabad persze elfelejtenünk, hogy a verstöredékek kiegészítői egyéb támpont híján Hérodotoszal a kezükben kísérelték meg rekonstruálni az eredeti szöveget, a körbeérvélés veszélye tehát fennáll; vö. Aloni 1997, 11.) Nem csupán Hérodotos, hanem Thukydides — s nyomukban majd a későbbi szerzők, pl. Plutarchos vagy Diodóros — is használnak költői műveket forrásként, s ilyen értelemben a költészetnek nyilván jutott szerep a történelmi emlékezet fenntartásában és alakításában. A Plataia-elégia ugyanakkor óhatatlanul eszünkbe juttatja Thukydides ismert kritikáját is, aki „ars historica”-jában a történelmi hagyomány tisztaságának legfőbb veszedelmét a költők és *logographos*-ok megbízhatatlan, de szépen hangzó ábrázolásaiban látja.⁴⁰ A fő problémát szerinte e szerzők tetszeni akarása (vö. Thuk. i. h.: ἐπὶ τὸ προσαγωγώτερον τῇ ἀκροάσει, ill. ἀγωνισμα 1,22,4) és ezzel összefüggésben az ábrázolás esztétikai minőségének előnyben részesítése jelenti (vö. κοσμοῦντες 1,21,1 vs. ἀτεπρέστερον 1,22,4), aminek eredményeként a közvélekedés — ma úgy mondanánk: a népszerű történelmi hagyomány — az ő beszédüket fogadja el igaznak. Thukydides μῦθος kifejezését, amellyel az ilyen műveket jellemzi, többféleképpen kísérelték meg értelmezni. Egy scholiasta szerint a szó Thukydides burkolt utalása Hérodotos munkájára (jóllehet művében tudvalevőleg egyszer sem említi meg a halikarnassosi író nevét), és a kifejezést vagy a költői és prózai *logos*-ok mesés-szórakoztató jellegére vagy pedig az e feldolgozásokat (a mitológiai történetekhez hasonlóan) jellemző patriotizmusra és harc-központúságra vonatkoztatták (l. Flory 1990,193—208, idézi Boedeker 1995, 226). Boedeker a Plataia-elégjáról szóló tanulmányában új és meggyőző értelmezést kínál a τὸ μῦθος kifejezéshez. Thukydides szerint arról beszél, hogy a költők és logográfusok művei idővel „mítosz-szerűekké”, azaz autoritativ, mérvadó elbeszélésekké válnak, amelyek mintegy kiszorítva (ἐκνευικηκότα) a kevésbé tetszetős történelmi ábrázolásokat döntő módon határozzák meg az emberek történelmi tudatát.⁴¹ Az Artemis-elégia — mint láttuk — Zétés és Kalais történetével valami olyasmit mesél el, amire Hérodotos már közismert *logos*-ként utal. Elképzelhető, hogy Simónidésnek — akár ő találta ki, akár nem — fontos szerepe volt abban, hogy e történet a kollektív történelmi emlékezet részévé váljon, amit azután Hérodotos is átvett a történelmi munkájába.

Thukydides a költők pusztá gyönyörködtetni akarása mellett egy további okot is megemlít történelmi megnyilatkozásaik megbízhatatlanságára (vö. Boedeker 1995, 229). Periklész híres temetési beszédének szavai (Thuk. 2,41,4) a történetíró azon kritikáját közlik, mely szerint a költők — mindenekelőtt Homéros — a hírnév (κλέος) biztosítása érdekében hagyják időnként figyelmen kívül a történelmi igazságot. Mint láttuk, a hősök hírnevének fenntartása Simónidés Plataia-elégiájának is központi gondolata volt.

A thukydidesi kritikák fényében igen érdekes az a költői vita, amelynek körvonalai Pindarosnál sejlenek fel, s amelynek tartalma egy kérdésben összefoglalható: mi tekinthető a múlt helyes költői ábrázolásának? Homéros nem járt el igazságosan — így Pindaros (Nem. 7,20—29) —, amikor nagyobb hírnevet adott Odysseusnak, mint amit az *megérdemelt*. Pindaros szerint a költő munkáját, amely nélkül a múlt emléke feledésbe merül (vv. 11—16), nem a történelmi valósághoz való hűség minősíti. A költő maga választhatja ki dicsérete tárgyát, a kérdés csak az, hogy mit, hiszen „hazugságaival” és „szárnyaló mesterkedésével” (vv. 22—23: ἐπεὶ ψεύδεσι οἱ ποτανῶ <τε> μαχανῶ σεμνὸν ἐνεστί τι) bármit σεμνὸν-ná, magasztossá tehet. Thukydides és a költészet „vitája” immár merőben másról, nevezetesen: igazság vagy

⁴⁰ Thuk. 1,21,1: ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων τεκμηρίων ὅμως τοιαῦτα ἂν τις νομίζων μάλιστα ἢ διῆλθον οὐχ ἀμαρτάνει, καὶ οὔτε ὡς ποιηταὶ ὑμνήκασιν περὶ αὐτῶν ἐπὶ τὸ μεῖζον κοσμοῦντες μᾶλλον πιστεύων, οὔτε ὡς λογογράφοι ξυνέθεσαν ἐπὶ τὸ προσαγωγώτερον τῇ ἀκροάσει ἢ ἀληθέστερον, ὄντα ἀνεξέλεγκτα καὶ τὰ πολλὰ ὑπὸ χρόνου αὐτῶν ἀπίστως ἐπὶ τὸ μῦθος ἐκνευικηκότα.. Boedeker (1995, 227) mutatott rá a thukydidesi κοσμοῦντες és a simónidési κόσμον (11,23 W2) kifejezések beszédes hasonlóságára. A μῦθος-hez l. még Thuk. 1,22,4.

⁴¹ 1995, 227. Ez az értelmezés Flory javaslatának továbbgondolása, aki az ἐκνευικηκότα participiumot egy költői versenyre utaló metaforának tekinti (1990, 200; idézi Boedeker i. h.).

hazugság kérdéséről folyik. A történetíró érvelése a hiteles történeti prózának a történelmi hagyomány megőrzésére támasztott igényét jelenti be és indokolja meg a költészettel szemben, s teszi ezt egy olyan korban, a Kr. e. 5. század második felében, amikor a történelmi emlékezet fenntartását a költészettől valóban fokozatosan a történetírás vette át. Simónidés most megismert elégiája — mindenekelőtt a prooemiumban megfogalmazott költői program (11,15—25 W²) révén — minden eddigénél jobban szemlélteti *ars poetica* és *ars historica*, a költők által fenntartott κλέος ἀθάνατον és a thukydidesi *akribia* alapelvének konfliktusát a múlt megközelítésében (Boedeker 1995, 229).⁴²

Simónidés elégiája természetesen nem csupán a történeti hagyományra és a történetírókra volt hatással, hanem a következő korszakok költészetére is. A Plataia-elégia későbbi recepcióját a kutatás eddig legegységelműbben Theokritos és Horatius költeményeiben mutatta ki.

Theokritos Hierónnak szánt költeményében azzal igazolja költői vállalkozását, hogy a nagy tetteknek szükségük van arra, hogy megénekeljék őket, hiszen Aleuas vagy a Skopadák érdemei is a feledés homályába vesztek volna, ha — éppen Simónidés személyében — nem találnak hozzájuk méltó énekesre.⁴³ Hogy a hellénisztikus költő nem csupán általában a simónidészi enkomiasztikus költészetre, hanem konkrétan a Plataia-elégiában meghirdetett költői hitvallásra is utalhatott, azt a két költő szóhasználatának hasonlósága (pl. ὀπλοτέρους, vö. Sim. 11,17 W²) immár egyértelművé teszi.

Simónidés ismertségéről a Kr. e. 1. századi Rómában Horatiusnak köszönhetően eddig is tudunk (*non ... Pindaricae latent / Caeque ... Camenae*; c. 4,9,5—8), ám mint most kiderült, ez a Plataia-elégiára is igaz lehetett.⁴⁴

Némi fényt vethet a költemény római recepciójára egy jellemző motívumának, az Achilleus halálát szemléltető fenyő-hasonlatnak az utóélete, amelynek Simónidés utáni használata és jelentésváltozásai éppen a Plataia-elégia ismeretében válnak igazán érthetővé.

Horatius alapvetően poetológiai tárgyú Apollón-ódájában (c. 4,6) hálával emlékezik meg az isten Rómának tett szolgálatáról, hogy Achilleust legyőzve lehetővé tette Aeneas életbenmaradását és Trója újjászülését (vv. 1—24). Az acháj hős halálát leíró szavakat (*ille mordaci velut icta ferro / pinus aut impulsa cupressus Euro / procidit late posuitque collum / pulvere Teucro*; vv. 9—12) Kiessling—Heinze a századelőn még közvetlen Homéros-*imitatio*-nak tartotta (vö. Od. 24,39—40: σὺ δ' ἐν στροφάλιγγι κόνιης / κεῖσο μέγας μεγαλωστί „s te ott elnyúltál örvényében a pornak / hosszan” — Devecseri G. ford.). A kép simónidészi és egyéb előfordulásai alapján Barchiesi (1995) egy ennél komplexebb mintakövetést mutat ki Horatiusnál, amely a költemény interpretációjára nézve is tanulságokkal szolgál. Az „eldölt, mint egy fenyő” hasonlat számos harci jelenetben előkerül Homérosnál, a Simónidés utáni költészetben azonban szinte kizárólag szörnyalakok és az emberi közösségen kívül álló személyek halálát festi le (Apoll. Rhod.-nál a gigászok, a Spartoi és Talos halálát [1,1003 skk.; 3,1374 skk.; 4,1682 skk.], Catullusnál a Minótaurosét [64,105—110]). Horatius ismerhette Pindaros 6. paiánját is, amely a hős megölését Horatiushoz hasonlóan Apollón dicséretébe szöve idézi fel, és tulajdonképpen pozitív fejleményként mutatja be azt.⁴⁵

⁴² Figyelemreméltó tény, hogy a Plataia-elégia költője a κλέος ἀθάνατον biztosítását a *πᾶσα ἀληθείη* (11,17 W²) eszményével kapcsolja össze. Kérdés, vajon a simónidészi ἀληθείη pusztán az igazságot jelenti, avagy — a szó etimológiáját tartva szem előtt — csupán a „nem-feledés”-re, a fennmaradó emlékezetre utal (vö. Hsch. s. vv. ἀληθής, ἀληθέα).

⁴³ Theocr. 16,43—46: δειλοῖς ἐν νεκρέεσσι μακροὺς αἰῶνας ἔκειντο, / εἰ μὴ θεῖος αἰοῖδος ὁ Κήριος αἰόλα φωνέων / βάρβιτον ἐς πολύχορδον ἐν ἀνδράσι θῆκ' ὀνομαστούς / ὀπλοτέρους.

⁴⁴ Kevésbé meggyőző *O'Hara* elemzése (1998), aki a lucretiusi Venus-himnuszban véli kimutatni a Plataia-elégia hatását.

⁴⁵ Szembetűnő hasonlóságot jelent a két vers között az a gondolat, hogy Achilleus — aki Horatiusnál vérszomjas (vv. 17—20), Pindarosnál pedig az istenekkel viszálykodó (vv. 87—89) ember — bizonyára hamar és maradéktalanul elpusztította volna Tróját, ha Apollón nem lép közbe (Pind. vv. 90—1: Δαρδανίαν ἔπραθεν, εἰ μὴ φύλασεν Ἀπόλλων ~ Hor. vv. 7—8; 21—4: *Dardanas turris quateret tremendas ...*, ill. *ni tuis flexus ...*).

Horatius e források közül minden bizonnyal háromra is támaszkodott (Homéroson kívül), és pedig mind-egyikre sajátos, csak rá jellemző kontextusa miatt, amelyet saját mondanivalója szempontjából is fontosnak tartott. A catullusi minta — mindenekelőtt a szavak és hangzók (!) szintjén megnyilvánuló — követésével Horatius Achilleus legyőzését a Minótaurostól való megszabaduláshoz hasonlítja (l. R. G. M. Nisbet levélbeli közlését, idézi Barchiesi 1995, 35), egész gondolatmenetét tekintve pedig Pindarosra támaszkodik, aki Thetis fiának megölését Apollón Trója iránti gondoskodásának mutatja be. Azt a hangsúlyos gondolatot azonban, hogy Achilleus (Hektór megölése árán vállalt) halálától egy *nemzet* boldogulása — akár a görög győzelme, akár a római túlélése — függ, az általunk ismert költemények közül csak egyben találhatta meg Horatius: Simónidés Plataia-elégiájában.⁴⁶

IRODALOM

- Aloni, A.* (1994): L'elegia di Simonide dedicata alla battaglia di Platea (Sim. fr. 10—18 W²) e l'occasione della sua performance. ZPE 102, 9—22
- Aloni, A.* (1997): The proem of the Simonides elegy on the battle of Plataea (Sim. frs. 10—18 W²) and the circumstances of its performance. In: Poet, public, and performance in ancient Greece (szerk. Edmunds E.—Wallace R. W.). Baltimore/London 1997, 8—28
- Barchiesi, A.* (1995): Simonide e Orazio sulla morte di Achille. ZPE 107, 33—38
- Bearzot, C.* (1997): POxy. 3965: considerazioni sulla data e sull'ispirazione dell'elegia di Simonide per la battaglia di Platea. In: Akten d. 21. intern. Papyr.-Kongr. (Hrsgg. Kramer—Luppe—Maehler—Poethke). Berlin: Teubner 1997, 71—79
- Boedeker, D.* (1995): Simonides on Plataea: Narrative elegy, mythodic history. ZPE 107, 217—229
- Boedeker, D.* (1998): The new Simonides and heroization at Plataia. In: Archaic Greece: new approaches and new evidence. (N. Fisher and H. van Wees edd.). London—Swansea 1998, 231—249
- Bowie, E. L.* (1986): Early Greek elegy, symposium and public festival. JHS 106, 1986, 13—35
- Burzacchini, G.* (1995): Note al nuovo Simonide. Eikasmos 6, 21—38
- Capra, A.—Curti, M.* (1995): Semidei Simonidei. Note sull'elegia di Simonide per la battaglia di Platea. ZPE 107, 27—32
- Gentili, B.* (1985/1988): Poetry and its public in ancient Greece. Baltimore
- Haslam, M. W.* (1993): recenzió West (1992)-ről. BMCR 4, 131—135
- Kierdorf, W.* (1966): Erlebnis und Darstellung der Perserkriege. Studien zu Simonides, Pindar, Aischylos und den attischen Rednern, Göttingen (Hypomnemata 16)
- Lloyd-Jones, H.* (1994): Notes on the new Simonides. ZPE 101, 1—3
- Luppe, W.* (1993): Zum neuesten Simonides P. Oxy. 3965 fr. 1/2327 fr. 6. ZPE 99, 1—9
- Luppe, W.* (1994): Die Korinther in der Schlacht von Plataiai bei Simonides nach Plutarch (Simon. fr. 15 und 16 W²; P. Oxy. 3965 fr. 5). Arch. f. Papyrusf. 40, 21—24
- Molyneux, J. H.* (1992): Simonides. A Historical Study. Wauconda Ill.
- Meuli, K.* (1968): Der griechische Agon (Hrsg. R. Merkelbach). Köln
- O'Hara, J. J.* (1998): Venus or the Muse as „ally” (Lucr. 1.24, Simon. Frag. Eleg. 11.20—22 W²). Classical Philology 93, 69—74
- Obbink, D.* (1996): The hymnic structure of the new Simonides. Arethusa 29/2, 193—203
- Parsons, P.* (1992): The Oxyrhynchus Papyri 59, London, 4—50
- Pavese, C. O.* (1995): Elegia di Simonide agli Spartiati per Platea. ZPE 107, 1—26
- Robbins, E.* (1997): Simonides. In: A Companion to the Greek Lyric Poets (D. E. Gerber ed.). Leiden, 243—252

⁴⁶ Vö. Barchiesi 1995, 37.

- Rösler, W.* (1990): Mnemosyne in the Symposion. In: *Symptotica: A Symposium on the Symposion* (O. Murray ed.), Oxford, 230—237
- Rutherford, I.* (1996): The new Simonides: Towards a commentary. *Arethusa* 29/2, 167—192
- Sbardella, L.* (2000): Achille e gli eroi di Platea (Simonide, fr. 10-11 W²). *ZPE* 130, 1—11
- Schachter, A.* (1998): Simonides' elegy on Plataia: The occasion of its performance. *ZPE* 123, 25—30
- Stehle, E.* (1996): Help me to sing, Muse, of Plataea. *Arethusa* 29/2, 205—222
- Strauss Clay, J.* (1996): The new Simonides and Homer's hemitheoi. *Arethusa* 29/2, 243—245
- West, M. L.* (1974): *Studies in Greek elegy and iambus*. Berlin/New York, 65—71
- West, M. L.* (1992): Iambi et elegi Graeci ante Alexandrum cantati II, ed. M. L. West, Oxford
- West, M. L.* (1993): Simonides redivivus. *ZPE* 98, 1—14.